

Háborúval határos az egész világ

Vlagyimir Putyin ukrajnai agressziója nem csak az egész világrendet fogja megváltoztatni, hanem a nyugati világ szerkezetét is. Fordított kondicionalitás? Inkább a valóság tükröképe.

Mire ez a Bécsi Napló eljut az olvasókhoz, vége felé közeledik egy izgalmas, minden oldalon taktikai húzásokkal tarkított időszak, amelyben Magyarország (és Törökország) megkérdőjelezte az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (angol rövidítése: NATO) észak-európai bővítését. A többi NATO-tag-államhoz képest nagy késéssel, március 27-én szavazta meg az Országgyűlés Finnország tagságát, és még mindig függőben van Svédország belépésének a ratifikációja. Mindkét eddig semleges északi ország az orosz agresszió benyomása alatt kérvényezte a NATO-felvételt. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert Putyin nagyon szeretné úgy beállítani a dolgot, mintha ő lenne az áldozat.

Kína – az egyetlen hatalom, amely képes lenne befolyásolni az orosz diktátort – éppen most bizonyította Hszi Csin-ping elnök moszkvai látogatásával, hogy támogatja az agresszort, de nem hajlandó olyan messzemenő együttműködésre, mint Putyin szeretné. Utóbbi rögtön meg is fordította a dolgot és nem teljesülő kívánságából szemrehányást barkácsolt az Egyesült Államok címére. „Oroszország és Kína nem hoz létre katonai szövetséget, és senkit sem fenyeget, a Nyugat viszont új, globális tengelyeket alakít ki” – állította Putyin a Roszszija 1 televízióban. Utána közelebb merészkedett a saját valóságához: „Van közöttünk haditechnikai együttműködés (Kinával), nem titkoljuk. (...) Katonai együttműködés is van közöttünk, gyakorlatokat tartunk. (...) Mindezt folytatjuk, minden átlátható, de ez nem katonai szövetség” – fogalmazott Putyin. Természetesen megmagyarázta, mit ért a Nyugat „új tengelyein”. Azok szerinte hasonlóan épülnek, ahogy azt „Németország és Olaszország fasiszta rezsimje, illetve a militarista Japán” tette a 30-as években. A „globális NATO” létrehozására irányuló törekvésekbe Új-Zélandot, Ausztráliát és Dél-Koreát is be akarják vonni, állítja Putyin.

Putyin és Hszi Csin-ping a mérlegen

A dicső helyét a történelemben senki sem tudja megtervezni, évtizedes törekvéssel elnyerni, pláne nem kikényszeríteni. A történelem dönt a győztesről, nem a győzni vágyó a történelemről. Aki megélte Helmut Kohl szerencsés példáját, az ennek tudatában van. Akit azonban mérhetetlen becsvágy fűtött, de épp Kohl sikere következtében elvesztette befolyásos állását, mint a szovjet titkosszolgálat ügynöke Drezdában, az úgy lát-szik hajlik arra, hogy magának is olyan helyet vindikáljon az iskoláskönyvekben, mint amilyet Kohl végül talált magának.

Az 1952-ben született Vlagyimir Putyin és az 1953-ban született Hszi Csin-ping a fiatalságuk csúcspontján voltak, amikor a világ tanúja lett, hogyan sikerült Kohnak a Nyugat-német Szövetségi Köztársaság Alaptörvényének elkötelezettségét, évtizedeken keresztül inkább álmát, érvényesíteni és a második világháború következtében kialakult két német államot egyesíteni. Ezt a saját hazájuk számára utánozni, a nemzeti kudarcok (az egyik esetben a Szovjetunió szét-esése 1991-ben, a másik esetben Kína kettéválása 1949-ben) óta lappangó „újra egyesülési” vágyakat valóra váltani és ezzel történelmileg döntő személyévé emelkedni, ez a célkitűzés Putyinban – és újabb jelek szerint úgy tűnik, talán Hszi-ben is – valamilyen mérhetetlen küldetéstudattá nőtt. Mihelyt Putyin 1999-ben valószínűleg érzése szerint „végre” elérte az államfői rangot, semmiesetre sem akart csupán átmeneti kormányzó lenni. Sem ő, sem legújabbban Hszi sem akarnak betelni a saját hazájuk alkotmányos uralkodási lehetőségeivel és időtartammal. Angela Merkel, aki tizenhat éves kimagasló eredmények nélküli kancellárság után nyugodtan leköszönt, és oly sok más politikus jogi fegyelmezettsége, ahogy az a demokrácia és minden tisztességes politikai rend szerint természetes, számukra nem példaadó. Puytin mindenáron a felejtethetlenségre tör, miközben Hszi talán még nem döntötte el végle-

Az orosz diktátor leggyakrabban hangoztatott motivációját mellékesen Magyarországon sem fogadja el mindenki. Marton Péter, a Budapesti Corvinus Egyetem docense a Mandiner podcast-adásában megfordította Putyin „veszélyeztetettségi” magyarázatát: „Mi lett volna, ha a NATO adott volna olyan jelzéseket, hogy amennyiben Belaruszt Oroszország szorosabban a szövetségi rendszerébe vonja, azt mi nem tartjuk elfogadhatónak, mert milyen az, hogy az orosz szövetségi rendszer közelebb jön a NATO határaihoz!? És akkor háborút indíthatok Belarusz ellen, Nyugat-Belaruszt kikanalyitjuk Belarusból?” A külpolitikai szakértő szerint „az az orosz narratíva, hogy a Nyugat a Szovjetunió felbomlása után ígéretet tett arra, hogy a NATO nem bővít keletre az orosz befolyási övezet kárára, de ezt megszegte, nagyon gyenge ténybeli alapokon áll”. Marton Péter a konfliktust abban látja, „hogy Oroszország bejelenti, ő nem fogadja el, hogy más országok azt csinálnak, amit akarnak... Azt nem a Nyugat generálja, az van tőle függetlenül.” Az egyetemi docens szerint „a NATO abban jelent akadályt Oroszország számára, hogy a „Közel-Külföld-jüknek” tekintett befolyási övezetükben mit tudnak megtenni.”

Nézzük csak közelebből, mit jelent az eddig amerikai védelmi ernyő alatt élő Európa részére a szomszédok háborúja. Ausztria (passzív) és Magyarország (békekövetelésekkel) fontos mellékszereplői annak a drámának, mely után semmi nem lesz olyan, amilyen a Szovjetunió feloszlása óta több mint harminc évig volt: unipoláris világ az Egyesült Államok jóvoltából. A világ persze az utóbbi években már úgysem volt „uni”, mert Kína (és gazdasági-technológiai területen India) fokozatosan feloldotta, aláasta az észak-amerikai hegemoniát.

De a háború mindent fejtetőre állít. Mind a 30 NATO-tagország elkezd fegyverkezni – olyannyira, hogy a német kormány nagyméretű fegyvergyártással bízta meg a Rheinmetall céget, amely Magyarországon is érdekelt. Az eddig semleges Finnországnak és Svédországnak, valamint a továbbra is semleges Svájcnak min-

gesen, hogy az első (még hányat tervez?) rendkívüli hivatali hosszabbítás folytán hány emberáldozatot követel meg Tajvan visszaszerzése – a saját hírneve megörökítése céljából.

A jelen és talán további tragédia oka tévhit, a valóság félreértése és félremagyarázása. Putyin, aki a hidegháború idején nőtt fel és – úgy tűnik – a mai napig hisz az elavult szovjet propagandának, miszerint a Nyugat a Keletet katonailag le akarta győzni és csak a kommunista, elsősorban orosz hősiesség védte meg az emberiséget a nyugat zsarnokságától, nem akarja tudomásul venni a lényegét: Nyugat-Németország, személy szerint Kohl kancellár nem szánta el magát arra, hogy az NDK-t bekebelezze. Sem II. János Pál pápát, sem Mihail Gorbacsovot nem ő találta ki. Nem ő bujtotta fel sem a lengyel munkásságot, sem a kelet-német békemozgalmat, nem izgatta az NDK nyugati határvidékét, nem támogatott szeparatistákat, és nem nevelte és növelte a Bundeswehrt éveken keresztül arra, hogy leigázza a kelet-német államot és lakosságot. Kohl 1989 nyaráig nem is gondolt arra, hogy hátha valami úgy változik a világban, hogy ő, mint a hivatalban lévő nyugat-német kancellár azzal rendkívül jól járhatna. Kohnak egyszerűen szerencséje volt, amit ő ügyesen, azaz az egész világgal egyeztetve és a Szovjetunióknak rengeteg pénzt fizetve felhasznál. Putyin viszont az ilyen méretű szerencsét tűzzel-vassal, felfegyverkezéssel és gátlástalansággal akarja kikényszeríteni – talán valamiféle „történelem urától”, (akiről újabbban Orbán Viktor beszélt a Himnusz 200-ik születésnapján), annak ellenére, hogy egyértelmű: a történelem események, cselekedetek és emberi döntések összessége, nem pedig valakinek az akarata vagy műve.

Egyöntetű, hogy Oroszország háborúja Ukrajna ellen Putyin elfajult terve és erkölcstelen döntése. Semmilyen bekebelezési inger nem hatalmaz fel egy államot, hogy a szomszédját

Folytatás a 2. oldalon

Bodri, Bodri kutyával

dig is magasabbak voltak a védelmi kiadásai.

Nem érdemes túl részletesen visszanézni a legutóbbi hónapok magyar taktikázására, mert nem éppen stratégiai tudatosságra vallanak az akciók. Kövér László például március elején a Hír TV adásában még arról beszélt, hogy a NATO-bővítés „az ukrajnai háború eszkalációját növeli”. Ezen kívül tévesen arról beszélt, hogy „a NATO-nak eddig Oroszországgal gyakorlatilag nem volt határa, most Finnország csatlakozásával 1340 kilométernyi közvetlen szárazföldi határ jön létre.” Csak pontosításként: öt eddigi NATO-tagállam összesen ugyanilyen nagyságrendben határos Oroszországgal.

Kövér László három hét alatt „megfordult”, ami Finnországot és Svédországot illeti. Egy Izland-látogatáson „erkölcsi kötelezettségnek” nevezte a két ország elfogadását. „A finn csatlakozás magyar parlamenti ratifikálására március 27-én sor került, Svédországé pedig a közeljövőben megvalósul, de nem Magyarország lesz az utolsó a sorban”, ígérte a házelnök, pedig akkor még egyáltalán nem volt biztos, hogy mire szavaznak a képviselők. Márciusban ugyanis egy Fidesz-delegáció információs túrán tartózkodott az északi országokban, hogy kitudakolja, azok megérdemlik-e a NATO-felvételt...

Két másik fejlemény is az atlanti szövetséggel függ össze. Jens Stoltenberg NATO-főtit-

kár áprilisban a magyar ellenkezés ellenére is összehívta a NATO–Ukrajna bizottság miniszteri szintű ülését. Sokan úgy értelmezik ezt a lépést, hogy Stoltenberg megelégtelte az Orbán-kormány politikáját, amely kisebbségvédelmi kérdésektől tette függővé az ukrán NATO-integráció támogatását. Az ukrajnai nyelvtörvénynek – ami miatt bojkottálta Magyarország az üléseket – tényleg nincs köze egy háborúban álló állam biztonságpolitikai érdekeihez. Stoltenberg megígérte, hogy a NATO júliusi litvániai csúcstalálkozóján – ahova Volodimir Zelenskij ukrán elnököt is meghívták – „Magyarország kisebbségi aggályait is megvitatják”.

Stoltenberg a következő hónapokban egy másik témában sem panaszkodhat túl kevés munkára. A norvég politikus, aki minden hónonnal össze átadja a főtitkári tisztséget, júliusig megállapodásra akar jutni a védelmi kiadások mértékéről. A 2014 óta érvényben lévő célkitűzés szerint a NATO-tagországoknak 2024-ig közelíteni kell védelmi kiadásait a bruttó nemzeti termék (GDP) két százalékához. Stoltenberg nagy fába vágta a fejszéjét: szeretné ezt az „önkéntes” célt köteleességre váltani. Ha ez sikerül, akkor a 64 éves kétszeres norvég miniszterelnök joggal vonulhat nyugdíjba.

Hogy ezt a sikert megköszöni-e majd Vlagyimir Putyinnak?

MARTOS PÉTER

„Annyi szív hiába onta vért”?

Csóti György kitűnő írásként ajánlja barátainak Jeszenszky Zsolt 2023. február 4-én a Magyar Nemzetben megjelent cikkét. Ó Turgenyev! Apák és fiúk ismét birokra keltek egymással az általuk helyesnek vélt világmagyarázat okán. Valójában sokkal többről van szó, mint egyszerű, generációs problémáról.

Jeszenszky Zsolt lényegében egymás mellé vagy egymással szembe állított helyzetmagyarázatával nehéz lenne vitába szállni: árnyaltan fogalmaz, kerüli a fehér-fekete látásmód látszatát.

Van azonban olyan sarkosított megállapítása, ami sportnyelven horognak mondható. Az orosz–ukrán konfliktus elemzését alaptételként ezzel a meghatározással kezdi: „Oroszország nem győzhető le”. Ezt a tényállásnak tekintett megítélését vízvázlasztóként helyezi írása fejlécéül. Mindaz, amit pro és contra kifejít, erre épül fel, nem hallgatva el az orosz-amerikai érdekellentétek gazdasági hátterét. Ezeket lehet egymás mellé helyezni, vagy egymás ellen felsorakoztatni, kritikus elemzésnek azonban ez az „alaptétel” számítható! Ellenérvnek nincs helye.

Ezzel szemben Jeszenszky Géza fia cáfolataként állítja: „Oroszország nem győzhető le? Senki sem gondolja, hogy valaha is kitűzik az ukrán zászlót a Kremltre. De a világbéke fönntartásán őrködő NATO, az Ukrajnát segítő demokráciák, élükön a demokrata vezetésű Egyesült Államokkal és a konzervatív vezetésű Nagy-Britanniával, nem legyőzni

akarják Oroszországot, hanem visszavonulásra késztetni, meggyőzni, hogy fegyverrel, agresszióval nem érdemes fenyegetni és megtámadni egyik szomszédját sem. Ez az európai béke alapfeltétele.” (Magyar Nemzet 2023. február 12.)

Jeszenszky Zsolt, érvei félelmetesen a hidegháborús időszak szovjet imperialista propaganda érvrendszerére emlékeztetnek. Ő természetesen nem tudhatja – bár utánanézhethet – hogyan harsogtatták iskolás gyermekekkel is akkortájt: „Új tűzkhórt szít a tőkés nyugat”. A tudatalattiig hatolt mozgalmi dal csattanója pedig így hangzott: „A békétábor legyőzhetetlen”. Ebben az érvrendszerben kizárólag a dialektikus materializmus érvényesül, legalábbis ilyen értelemben maga a szerző adja meg a több, mint cinikus választ: „A (konfliktus) morális megítélése izgalmas filozófiai percek, intellektuális kielégülést, szellemi maszturbációkat okozhat, ám van egy fontos tény: (...) Oroszország nem legyőzhető.”

Ilyen felállásban törhetjük fejünket a „legkérésztényibb” Magyarországon, hiszen ugyancsak elbizonytalanít a magyarság történetének eddigi útja, „küldetéstudatának” megítélése dolgában.

Igen, feltétlen békére kell törekedni, bármekkora ára legyen is, különösképpen, amikor ennek meg gondolata sem merül fel az agresszorban, s ha egyáltalán, akkor a legyőzhetlenség tudatában. Mi sem természetesebb

Folytatás a 2. oldalon

NEMZETKÖZI SAJTÓSZEMLE

Összeállította: FETES KATA

Bloomberg

A Rheinmetall nyeresége és az ukrainai háború

Az ukrán háború a legnagyobb német fegyverkezési vállalat, a Rheinmetall számára is fordulópontot jelent. Armin Papperger vezérigazgató közölte, az elmúlt év rekord-száma.

- Árbevétel 2022: 13 százalékos növekedés 6,4 milliárd euró
- Adózás előtti üzemi eredmény 2022: (27 százalékos növekedés) 754 millió euró
- 2023-as várt bevétel: 7,4–7,6 milliárd euró
- Megrendelésállomány 2022 végén: 26,6 milliárd euró (rekordérték)

2023. március 20-án a Rheinmetall a DAX 40 legnagyobb német részvénytársasága között szerepel. A háború kezdete előtt a cég még az 59. helyen állt.

Hogyan csinál ekkora forgalmat a Rheinmetall? A Rheinmetall fegyverzetek széles skáláját gyártja. 2022-ben a vállalat csaknem 1,5 milliárd euró értékben értékesített fegyvereket és löszereket.

A löszerekre különösen az ukrainai háború miatt emelkedett meg a kereslet. Ukrajna éves tűzérési löszerszükségletét körülbelül egymillió tónányra becsülik. Ez meghaladja az iparág jelenlegi kapacitásait. „Ennek a tűzérési löszernekn csaknem a felét le tudjuk gyártani. 300 000-ról 450 000 tónányra tudjuk növelni a termelést” – mondta Papperger. A harcokosi löszerekből jelenleg évi 240 000 tónányt készít a cég. A Rheinmetall feltételezi, hogy ezek a magasabb megrendelési mennyiségek hosszú távon is folytatódnak. Ennek megfelelően a cég most új gyárak létrehozását tervezi. A társaság jelenleg milliárdos nagyságrendű keretmegállapodásokról tárgyal a német szövetségi fegyveres erők következő nyolc évre történő ellátásáról. Csak a harcokosi löszer 300 millió euró körüli összeget tesz ki.

A Rheinmetall gyárak az európai kormány lassú megrendelésel miatt, jelenleg csak kapacitásuk kétharmadát üzemelik.

CENTRE FOR EUROPEAN POLICY STUDIES

A TANGO-hoz ketten kellenek

Kiközvetett az út az emberközpontú AI-rendszerek következő generációja előtt. A 2023 őszén induló új, uniós finanszírozási projekt Európa 9 országának 21 partnerszervezetével az emberközpontú mesterséges intelligencia-rendszerek új generációját kívánja kifejleszteni, és megerősíteni Európa vezető szerepét ezen a területen.

A mesterséges intelligenciában (AI) óriási lehetőségek rejlenek, az emberi döntések javítása, valamint a kognitív túlterhelés és a torzítás elkerülése terén. A mai napig azonban a mesterséges intelligencia-alapú támogatási rendszerek alkalmazása minimális volt olyan környezetekben, mint a kórházak, a bíróságok és a közigazgatás.

Az EU elismeri, hogy elő kell segíteni a kutatást és az innovációt ezen a területen és 8 millió eurót biztosított a szingerei ember-gép döntéshozatal elméleti alapjainak és számítási keretének kidolgozására, ezzel előkészítve az utat az emberi-gépek következő generációja, a centrikus AI rendszerek előtt. A TANGO a 2023 őszén induló új, uniós anyagi támogatottságú projekt Európa-szerte 9 ország 21 partnerszervezetével megerősíti Európa vezető szerepét ezen a területen.

A TANGO szerint ahhoz, hogy az egynégyre, a társadalomra és a gazdaságra gyakorolt pozitív hatás tekintetében, a mesterséges intelligencia teljes mértékben kifejlesztthesse hatalmas potenciálját, teljesen újra kell gondolni a rendszerek koncepcióját.

Más szóval, olyan szimbiózis kell kialakítani az ember és a gép között, amelyben mindkét fél igazodik egymáshoz értékei, céljai és meggyőződésai tekintetében. Támogatják és kiegészítik egymást annak érdekében, hogy olyan célokat érjenek el, amelyek túlmutatnak azon, amelyet mindegyik egyedül el tudna érni.

Current Biology

Beethoven hajtinccse rejtélyeket tár fel

Ludwig van Beethoven genomjában levő nyomok a világhírű zeneszerző halálának mikéntjére utalnak.

Ludwig van Beethoven 1802-ben levelet írt testvéreinek. Ebben azt kérte, hogy halála után vizsgáltsák meg őt orvosával, és tegyék közé az eredményt. Az orvos feljegyzéseit azonban soha nem találták meg. Beethoven egészségügyi problémái közé tartozott halláskárosodása, amely 25–29 éves kora körül kezdődött, és 1818-ra megstiketiléséhez vezetett. Ráadásul a zeneszerző krónikus gyomor-bélrendszeri problémákkal küzdött, és egyszerű sárgaságban is szenvedett. 56 éves korában, 1827-ben bekövetkezett halála legvalószínűbb okának régóta a májcirrózist tartják.

Hogy többet megtudjunk betegségeiről és halálának okáról, egy nemzetközi kutatócsoport öt hajszálát vizsgált meg, amelyek „majdnem biztosan hitelesek”.

A kutatócsoport Beethoven genomjában olyan genetikai jegyeket keresett, amelyek betegségekhez kapcsolódnak. Beethoven siketségének, vagy gyomor-bélrendszeri problémáinak okát nem, de felfedezték a májbetegség számos fontos genetikai kockázati tényezőjét. Bizonyítékok találtak hepatitis B-vírus fertőzésre is, amely néhány hónappal a halális májbetegség előtt történhetett.

A vizsgálatokat vezető Tristan Begg, a Cambridge-i Egyetem munkatársa szerint, Beethoven jegyzetei arra utalnak, hogy rendszeresen fogyasztott alkoholt. Legtöbbi kortársai azt állította, hogy alkoholfogyasztása a 19. század elején bécsi mérce szerint mérsékelt volt. Ha Beethoven alkoholfogyasztása mégis kellően magas volt, akkor a genetikai kockázati tényezőivel való kölcsönhatás magyarázatot jelent a májzsugorodásra. Ezen kívül az elszívott hepatitis B-fertőzés is hozzájárulhatott a betegség kialakulásához.

A kutatócsoport Beethoven Belgiumban élő rokonainak genomját is elemezte, de egyikben sem találtak egyezést a zeneszerző genomjával. A DNS-adatok és az archív dokumentumok kombinálásával különbséget tudtak tenni Ludwig van Beethoven jogi és biológiai genealógiája között.

A tanulmány azt sugallja, hogy a közvetlen apaí gban ez az eltérés a belgiumi Kampenhoutban Hendrik van Beethoven 1572 körüli apa és Ludwig van Beethoven hét generációval későbbi, 1770-ben Bonnban lévő apa között történt. Korábban kételyek fogalmazódtak meg Beethoven apjának apaságával kapcsolatban, mivel nem volt keresetlenség bejegyzés. De valószínűleg Ludwig van Beethoven egyáltalán nem van Beethoven.

Biológiailag lebomló üveg

Még korai prototípus stádiumban van, de egy napon környezetbarát anyaggá fog válni. Használható lesz például az orvostudományban, mert ez az anyag a szervezetben is lebomlik.

Ákár a földben, akár a vízben, akár a levegőben: az üveg több ezer évig stabil marad. A műanyag alternatívák viszont idővel mikro-műanyagokká bomlanak, amikor a környezetbe kerülnek. Környezetvédelmi szempontból egyik sem éppen ideális. Xuehai Yan, a Kínai Tudományos Akadémia kutatója által kifejlesztett biológiailag lebomló üvegek minimálisra kell csökkentenie az anyag ökológiai lábnyomát.

Az előállításához a kutatók aminosavakat és ezeknek a molekuláknak a rövid láncait, az úgynevezett peptidákat használják fel. Először felmelegítik, majd gyorsan lehűtik anélkül, hogy kristályszerkezetet hoznának létre. Ehelyett egy amorf szerkezet keletkezik – ez az üveg alapvető jellemzője. A legnagyobb akadály, amit a csapatnak le kellett küzdenie, a kiinduló molekulák hőstabilitása volt. Ezek úgyviszonylatban a termeléshez szükséges hőmérsékleten degenarálódnak. Yan és társai azonban megtalálták a módját, hogy kémiai módosítások segítségével, például acetil- vagy benziloxikarbonil-csoportok kapcsolásával megvédjék ettől a molekulákat.

Alternatív narratíva Európáról

Az elmúlt év végén jelent meg Frank Füredi angol nyelvű könyve: *The Road to Ukraine* (Út Ukrajnába) címmel.

A kötet szerzője az ukrainai háborúval foglalkozó Frank Füredi (Füredi Ferenc), magyar származású szociológus professzor, közéleti kommentátor, és a Canterburyi Kenti Egyetem tanára.

Professzor úr, ön milyen látja az orosz–ukrán háború kibontakozását és a helyzet elmérgesedésének okait?

Hát a kezdet sajnos elég komplikált volt. Már régen lehetett látni, hogy az oroszok nem nagyon örülnek annak, hogy a nyugati országok szeretnék behúzni Ukrajnát a NATO-ba. Magában a szervezetben is kezdtek beszélni erről, bár kétséges, hogy komolyan gondolták-e. Emiatt az oroszok kellemetlen helyzetben érezték magukat és valamit tenni akartak azért, hogy a NATO ne terjeszkedjen tovább kelet felé. Ebből a szempontból bizonyos fókig meg lehet érteni őket, de azt már nem, hogy ők támadtak meg egy önálló országot, és ők kezdték ezt a háborút. Borzalmas helyzetbe sodorták az egész világot, de különösen tragikus helyzetbe Európát és Ukrajnát. Ezzel számoltak, de úgy ítélték meg, hogy senki sem segít majd Ukrajnának. Azt el sem tudták képzelni, hogy az ukrainaiaik ilyen komoly ellenállást tanúsítanak majd. Nem számoltak azzal, hogy Ukrajna komolyan harcba száll és napról-napra erősebben üt vissza. De ez történt. Nem csak ők lepődtek meg ezen, hanem az egész világ és az orosz haderő gyengeségén és ostoba viselkedésén is elcsodálkoztak mindenki. Az oroszoknak nem volt átgondolt stratégiájuk és az irányt is könnyen elvesztették. Nem számítottak arra, hogy az ukrainaiaik két-három nap múlva még mindig talpon állnak és harcolnak. Most már egy év is eltelt, és kimondhatjuk: az oroszok morális szempontból elvesztették a háborút. Az száz százalékgi biztos, hogy nem fognak tudni győzni. Úgy látom a helyzetet, hogy sajnos ennek a háborúnak még jó ideig nem lesz vége, mert egyik oldalon sem mernek arra gondolni, hogy elveszítsék. A könyvemben is azt írtam, hogy „This is the war that never ends” (Ez egy végtelen háború). Még akkor sem lesz vége ennek a háborúnak, ha valamilyen béke létre jön. Ha egy békeszerződést aláírnak, az nem fog sokáig tartani, mert olyan helyzet teremődött, hogy a két fél között nem lehet tartós béke.

Az Út Ukrajnába című könyvből úgy tűnik, önnek az a véleménye, hogy a Nyugat is felelős, mert olyan helyzetet teremtett, hogy ez megtörténhessen. Így igaz?

Igen. Abból a szempontból, hogy mióta a Szovjetuniónak vége lett, a Nyugat nem törődött azzal, hogy az oroszok helyzetét megkönnyítse. Gorbacsov azt kérte a Nyugattól, hogy jöjjen létre egy békétábor, ami az Uraltól Nyugat-Európáig terjed. De ez nem történt meg, mert a nyugati államok csak magukra gondoltak. Csak azt tartották szem előtt, hogyan tudják kihasználni a kialakult helyzetet és az ígért tervet csak elfektették. Hogyha nem segítenék az oroszoknak abban, hogy az országnak, a népnek önbizalma legyen, akkor mindig lesz valami probléma. Annak ellenére, hogy a Nyugat megígérté, nem gondolnak arra, hogy Ukrajna, vagy Georgia belépjen a NATO-ba, mégis amikor krízishelyzetek alakultak ki, mindig azzal ijesztgették az oroszokat, hogy de igen. Azt, hogy az ukránok belépjenek ebbe a katonai szervezetbe a nyugatiak csak mondogatják, de soha nem gondolták komolyan. Megírtam a könyvemben, hogy a Nyugat ennek ellenére olyan helyzetet teremtett, hogy konfliktus alakuljon ki az oroszok és az ukránok között. Mégis az oroszok felelőssége, hogy elkezdték a háborút. Nem gondolkodtak eléggé diplomatikusan. Nem mérlegették, hogy ilyen nem szabad csinálniuk.

A most említett könyv már a huszonötödik, vagy huszonhatodik. Kettőt közlünk magyarra is lefordítottak. Az egyik címe „Célkeresztben Magyarország” a másiké „Célkeresztben a határok”. Van egy bizonyos fejlődés a nézeteiben, ami a könyvekben is megjelenik?

Remélem. Az embernek kell tanulnia a tapasztalataiból. Ha visszanézek a könyveimre, látom, megjelentek bennük olyan témák, amik engem mindig érdekelték. Például az autoritás. Miért van az, hogy nyugaton elvesztettük ezt a koncepciót? Volt idő, amikor az emberek fontosnak tartották a tekintélyt. A kormányoknak volt tekintélyük, ugyanígy mint a szülőknek, vagy olyan közéleti embereknek, akik sokat tettek néptükért. Most már nem tudunk így gondolkodni. Emiatt már régen elkezdődött és ma is folytatódik a kulturális konfliktusok. Az utóbbi húsz évben

igazi kultúr-háború alakult ki. Ez a téma engem a mai napig foglalkoztat. A könyvemben „Az első világháború – láthatólag még mindig nincs vége” címűben pontosan ezt a témát feszegetem. Azok a konfliktusok, amiket ma kultúr-háborúknak nevezünk, már akkor elkezdődtek. Az Oroszország és Ukrajna közötti konfliktus is az 1920-as évekre vezethető vissza. Ha meg akarjuk érteni, hogy miért működik úgy ma a világ, ahogy működik, akkor legalább 100 évnny távlatba vissza kell tekinteni. Megvizsgálni, milyen tendenciák kerültek a felszínre, melyek gyengültek, melyek erősödtek az egyes időszakokban.

Őn nem csak a történelmmel foglalkozik, hanem mint szociológus, egyetemi tanár a jelenlegi társadalmi kérdésekkel is.

Igen, a társadalmi problémák mindig foglalkoztattak. Problámok azokat is a történelmen keresztül megérténi. Az utóbbi időben a gyermeknevelés témaköre köt le. Hogyan nevelik a gyermekeket a nyugati országokban? Miért olyan nehéz a szülőknek itt a gyereknevelés, mi ezzel a problémájuk és miért az, ami. Erről is írtam már három-négy könyvet, melyekben a különböző aspektusokat taglalom.

Társadalmi problémáink jórészt abból is adódnak, hogy nem értjük és nem éljük a hagyományokat. A tradíciók elvesztették jelentőségüket. Nem törődünk azokkal a fontos értékekkel, amivel a nyugati civilizáció felépítettük. Próbálom összefoglalni, hogy mi volt fontos régen és mi ma történetünkben és a társadalmi kérdésekben.

Eljstink pár szót a gyökereiről. Ön Magyarországról származik, budapesti születésű. Milyen kitérőket vezetett életútja Angliába?

Az '56-os forradalom alatt menekültünk Magyarországról, mert a nővérem és az apám is fontos szerepet játszottak a forradalomban. Én akkor kilenc éves voltam. Kannadában kötöttünk ki, ott nőttem föl. A francia részen Montrealban jártam egyetemre és ott szerettem meg a diplomát. Akkor elhatároztam, hogy két-három évre Európába megyek. Franciaországban, vagy Angliában ledoktorálók és visszamegyek Kanadába. Végül Angliában kötöttem ki és ott hamar rádobbantem, hogy én sokkal inkább vagyok európai, mint észak-amerikai. Megszerzettem a doktorátusomat és a kenti egyetemem lettem professzor, s végig ott maradtam.

1956 és 1985 között kétszer voltam néhány napig Magyarországon. A kisvárosban Canterburyben a mamámon kívül senkivel sem beszéltem magyarul. Ez húsz évig tartott, s amikor a szüleim meghaltak, már senkivel sem tudtam az anyanyelvemen beszélni, csak olvastam. Amikor aztán az Európai Unióban elkezdtek Magyarországot támadni, arra gondoltam, hogy segítenem kell valahog annak az országnak. Akkor kezdtem írni Magyarorszáig védelmében, hogy megvédjük a magyar szuverenitást, egy picit vissza akartam csapni a nyugati kritikának.

Akkor kezdett járni Magyarorszára, meg akarta jobban ismerni az országot és lakóit. Ekkor szílettek meg könyveinek magyar fordításai is?

Igen, annak a kettőnek, amit eddig lefordítottak. Sokszor mosolyogtam azon, hogy a többi könyvemmel sok nyelvre lefordították, még szlovénre, horvatra és szerbire is, de a magyar nyelv fordítások még váratnak magukra. Most jön a harmadik fordítás, ez év végén jelenik meg.

Jelenleg milyen szerepet vállal Magyarországgal kapcsolatban?

Most Brüsszelben vagyok. Itt működik egy alapítvány az MCC Brusselless, ami tulajdonképpen egy Think Tank (Agytröszt), annak vagyok az igazgatója. Azért vállaltam el ezt a feladatot, hogy itt is lehessen hallani egy igazi európai magyar hangot. Brüsszelben legyen azoknak hangja, akik másként gondolkoznak, mint az eurokraták és a régi értékeket komolyabban veszik. Ez egy magyar alapítvány, de az az álomom, hogy behozzak ide németeket, spanyolokat, olaszokat, franciákat. Mindenholnnon olyan emberek hozzak, akikkel egy alternatív narratívát csinálhatunk Európáról, hogy megmutassuk, mi komolyan vesszük az értékeket és megvédjük a tradíciót. Akkor is, ha azt mondják, hogy nincs igazunk, legalább lássák, hogy amit mondunk, az nagyon érdekes. Az emberek már kezdik látni, hogy a mi kutatásaink, a mi dolgaink épp olyan magas színvójúak, ha nem magasabbak, mint amit a nyugatiak művelnek. Nagyon jó csapatunk van, akik kiválóan tudnak érvelni és a kultúr-háborúban visszatünni a másik oldalnak. Kell, hogy lássák az emberek, mi az igazi Európa.

Szerkesztőségünk nevében sok sikert kívánunk Önnek és csapatának!

Az interjút készítette FETES KATA

A svájci semlegesség dilemmái

A köztudatban úgy ismert, hogy Svájc Európában mint a szabadság, függetlenség, jólét (gazdagság) és a semlegesség federalista szigetországa. Az egy éve dúló orosz–ukrán háború és annak következményei azonban a békés, nyugodt, kiegyensúlyozott svájci közéletet, de különösen a tradicionális és 1815 óta mindaddig konzervens semlegességi magatartást és cselekvési igényeket. Ezek többnyire nyomásként nehezdednek nem csak az ország politikai vezetésére, hanem a heterogén lakosság (az ország 30%-a külföldi) tehervállási lehetőségeire is.

Az utóbbi években Svájc és az EU viszonya egyre romlott, mígnem 2021-ben az EU-val fennálló bilaterális szerződés meghosszabbítása kérdésében megszakította a további egyeztetést tárgyalásait. Kihangsúlyozva, hogy a közvetlen demokratikus alapjogot (népszavazás) és az ebből levezetett jogalkotást nem hajlandó feladni. Ezt az EU különböző szankciókkal igyekezett visznoznói, mint pl. a katonájban, az Erasmus-programban és a szabad kereskedelemben való részvétel korlátozásával. Mindezek ellenére Svájc vállalta az évekkel korábban kötött közhíozás alapja (felzárkózási alap az EU-hoz csatlakozott kelet-európai országok infrastruktúrájának fejlesztésére) történő meg egyezés szerinti második, mintegy 1,5 milliárd euró befizetést az EU-nak.

A polgári jobboldal és a pszeudoliberalis-globalista baloldal közötti évek óta húzódo belpolitikai csatározások azonban nemcsak az EU-hoz, hanem a NATO-hoz történő csatlakozásra is kiterjednek. A szövetségi választások alkalmával a lakosság korábbi véleményét tapasztalt elutasító magatartását – az újabb véleménykutatások szerint – mára pártviszelyszerű állapot váltotta fel. Sőt, március elején a kormány bejelentette, hogy készen állnak az EU-val megszakadt egyeztető tárgyalások folytatására.

A svájci közvéleményt viszont jelenleg a szövetségi kormány (Bundesrat) 2022-ben elsieletet és megmondolatan lépése kavarta fel és napi szinten foglalkoztatja. Nevezetesen az orosz-

ukrán háború ügügyén hozott EU-s szankciókhoz történt csatlakozás, amit a legerősebb politikai erő, a Svájci Néppárt (SVP) s annak legendás hírt főideológusa Christoph Blocher, volt szövetségi tanácsos alkotmánysszegő lépésnek és a jogállamiság aláásásának tart. Folyamatban van egy, az SVP pártához közeli „PRO SCHWEIZ” (Svájcért) néven bejegyzett szervezet népszavazási (referendum) kezdeményezése, amely a semlegességről (Neutralitáet) és a közvetlen vagy közvetett fegyverszállításról (Kriegsmaterialgesetz) szóló cikkely szigorítását és annak megsértését szigorú büntetéssel járó megtorlását helyezi kilátásba.

Az orosz–ukrán háborúhoz a múlt évben bekövetkezett svájci viszonyulást az időközben egyre erőteljesebb belföldi szembenállás következtében az újabb EU-szankciókhoz történő csatlakozás, a közvetlen és közvetett fegyverszállítás, és egyfajta arcifitogtató (az Ignazio Cassis svájci külügyminiszter és Zelenszkij ukrán elnök találkozása Kijevben) háborúpártiság kérdésében meggondolható, avatosabb politikai viszonyulás váltotta fel. Párhuzamosan nagy port vert fel az orosz oligarchák svájci bankbetejtjeinek és vagyonának (befektetéseinek) jogorvoslat nélkül történő elkobzására tett javaslat, amit azonban a helyi jogrend alkotmány- és törvényellenesnek ítélt meg. Még akkor is, ha ezzel a külföldi közvélemény Svájcot háboritis nyereszkezőnek ítélné meg.

A Svájra nehezedő nagy nyomást, főleg gazdasági vonalon a rossz lelkiismeret ébresztésével igyekeznek (főleg ukrán körök) ébresztetni. Leggyakrabban a NESTLÉ világoség nemzetközi hálózatainak, köztük orosz tevékenysége áll a központban.

Elvesztett svájci vezérfonal

A nemzetközi politika színterén törés történt, amely Svájc eddigi fellépésével és megítélésével ellentétes. A múltban nemzetközi konfliktus esetén Svájc a szembenálló felek között a békés, egyeztető megoldást kezdeményezte. Az orosz–ukrán háború esetében erre – úgy tűnt kezdetben – nem került sor. Ezt a belföldi megítélés is nehezményezte. Nem lehet meglepő, hogy Oroszországt Svájc békétárgyalásokra vonatkozó megködölten lépése kavarta fel és napi szinten foglalkoztatja. Nevezetesen az orosz-

ÚJRAGONDOLT ERDÉLYISÉG?

A tévhitekkel való tisztázó szembenézés az új, egészséges gondolat megalapozásának egyik feltétele. A 2023 januárjában megalakult a *Transilvania Noastră – Erdélyünk – Unser Siebenbürgen* (TEUS) nevű erdélyi regionálista szervezet, amely „transzilvanista mozgalomként határozza meg magát”, és „fő célja Erdély regionalizálása és decentralizálása” (https://foter.ro/cikk/transzilvanista-mozgalom-ma-mi-a-tette-milyenek-az-eselyei-korkeres-). Az alapítók valamiféleképpen vissza kell nyernie sajátos státusát), olvassuk a körkérésre adott egyik válaszban, amelyet „három alapító kultúrájának egyenrangúságából vezetünk le.” Erdély utoljára a török kori fejedelemség idején rendelkezett *sajátos státussal*, a magyar, a székely és a szász rendi nemzet önkormányzati rendszerében. A fejedelemség kori Erdély román közösségi emlékezte pedig nem az egyenrangúsítás, hanem a kirekesztés mozzanatát őrzi. Ennek ellenére szívesen érveltek a történeti régiónál már a Trianon utáni első évtized transzilvanistái. És éppen ezért sem mutatkozott fogékonyak az akkori erdélyi román elre a múltidézésre.

A tévhitek mellett a fogalmakat is ajánlatos tisztázni ennek az elvileg dícséretes új erdélyi regionalista elképzelés érdekében. A körkérés szövege jelzi a *decentralizáció* jelentőségét, de nem mérlegeli, hogy erre a fajta hatalommegosztásra pusztán Bukarest és Erdély vonatkozásában avagy Erdélyben belül is törekedni kellene-é. A történeti példa világos: az 1920-as évek transzilvanistái a román államon belüli magyar nemzeti autonómiát a kettős decentralizáció révén képzelték el. Ugyanis az egész Erdély autonómiáján belül számoltak a román és a német rész önkormányzatával is.

Akkoriban állandósult az eszméramlat leg-súlyosabb tehertétele: kétarcúság. A színe és a fonákja nem a római Janus-arcúság módján egymásnak ellentmondó, hanem egymást kiegészítő két arca volt. Miután 1920 novemberében a trianoni békeszerződésből magyar törvény lett, az erdélyiség Bukarest és Budapest

további szankciók és a közvetett fegyverszállítás (pl. a főlös Leopárd 2 harcokcsik és speciális löszerek) kérdésében új helyzetmegítélés szerint jár el.

A kétszintű svájci parlament (a 200 fős nemzeti tanács (Nationalrat) és az 52 fős rendi tanács (Staenderat, a kantonok 2–2 választott képviselője) mindegyike 2023. március 7–8. között tárgyalta a fegyver- és löszerszállítások ügyét. Mindkét házban elutasították a Svájcban gyártott fegyverek és löszerek háborús felek részére történő szállítását. Hasonlóan elutasították a svájci fegyverek más országok részéről történő közvetett továbbadását.

A baloldal csellel próbálta Svájcot mégis az orosz–ukrán háború részesevé tenni. Indítványozták, hogy az ENSZ közgyűlése egy háborús támadófelet kétharmados többséggel elítél, akkor a megtámadott félnek szállíthat-sanak fegyvert és löszert. Ezt az indítványt is mindkét házban elutasították. Belpolitikailag helyre állt a nyugalom, és a polgári pártok által képviselt parlament többség helyreállította – legalább átmenetileg – a jogállamiság látszatát.

A svájci SonntagsZeitung értesülése szerint a kormány utasítására a külügyi tárca új jelentést készít a semlegességről, de ez eddig nem került nyilvánosságra. Amint kiszivárgott, a jelentés az **Együttműködő semlegesség** (Kooperative Neutralität) címszóval készül. Az eredeti „*Svájc fegyveres és tartós semlegessége*” elv nem került feladásra, továbbra is érvényben marad. Csupán annyiban változik, hogy külpolitikaila vonatkozásban tágabb teret nyit a „*rokonérzelmi, azonosnézetű államokkal történő együttműködésre*”. Konkrétan: lehetőséget ad arra, hogy Svájc szankciókat támogasson, mint pl. jelen esetben az oroszokkal szemben, és a NATO-val és az EU-val közös hadgyakorlatokat hajtson végre Svájc területén. Továbbá engedélyezi az olyan katonai reptőlók átrepülését légitérén, amelyek konfliktusnak nem részei. És ha a partnerállamok (vajon melyek?) a Svájcban gyártott fegyvereket és löszereket a háborús feleknek továbbítani akarják, mint a jelen esetben Németorszá és Dánia, ezt nem tiltáná meg. A tervezet több eddigi törvényt labzába tenne ahhoz, hogy a nemzetközi semlegességi joggyakorlatnak megfeleljen. Ilyen eset például

József Attila: Oszlást után

az orosz–ukrán háború ukrán sebestüljeinek svájci kórházi kezelése, amire a jelenlegi semlegességi törvény értelmében nem kerülhetett sor, utalva a másik háborús féllel szembeni hasonló jogos elbánásra.

Amint az itt felsorakoztatott néhány kiragadott érvelésből is kitűnik, a svájci semlegesség kérdésében nagy hézag tátong az elmélet és a gyakorlat között. Az érvényes alkotmány és jogalkotás értelmében a svájci kormány lépése vitatott és jogállamban, mint még Svájc is, olyan konzervenciálakk járna, mint a kormány lemondása. (Ilyen hangok, követelések el is hangoztak!) Vannak hangok, melyek szerint „a semlegesség elvisehetetlenné vált” – szinte feldeve, mi mindent köszönhet a mai Svájc az évszázados semlegességi politikájának.

A kérdés, mi a semlegesség? A *biztonsággarancia* vagy *túlhaladott fogalmazvány (koncepció)* eldöntése attól függ, hogy a megingott világrénd további alakulása a globalizáció további térdhódításával, vagy a klasszikus nemzetállamok és azok új érdekszövetségeinek józan magatartásával terem új világot.

A 2023. október 22-én sorra kerülő svájci parlamenti választások majd a semlegességi alkotmánycikkely szigorítására kiírt népszavazás több tekintetben sorsdöntőnek tűnhetnek.

B. SZABÓ PÉTER

utókor szerzői rendszerint a magyar kihívást emlegetik: annak a – két világháború között elmaradhatatlan s jóformán folytonos – tudatosítását, hogy az erdélyiség a magyar nemzeten belül nem kívánt szétválásztani. Örvenedtes, hogy napjaink transzilvanista kezdeményezésében a román fonatkóddal is megszólalni látszik, az, amely legutóbb a 2000-es évek elején bukkant fel, majd merült el ismét. Egyene, de mégiscsak fellelhető hagyománya az 1920-as évekbe nyúlik vissza, amikor a Nagy-Románia megszületésében bábszóró Román Nemzeti Párt egy ideig erdélyi politikát igyekezett művelni a nemzeti liberális stílypontonál bukaresti államközponttal szemben.

Végül is a társkeresés sikere áll vagy bukik azon, hogy mind a magyar, mind a román oldal jó szívvel néz-e a transzilvanizmus mindkét arcába, és eközben elfogadja-e, hogy az erdélyi együttműködések vagy legalább egymás mellett működések egyik irányban sem dezin-tegrálnak. Hogy tehát az erdélyi gondolat nem okoz kárt sem a magyar, sem a román nemzetnek, amennyiben összhangteremtő erőként nyilvánul meg összmagyar, de összromán irányban is. A magyar transzilvanizmus hozzásszokott annak bizonygatásához, hogy az egészséges nemzet saját, tiszta, építkező erejét nem az egy nemiségeiből, hanem a többszínű-ségéből nyeri. A mai román erdélyiség képviselőinek mindenekelőtt ugyanezt a tételt kell a maguk nemzeti keretében kidolgozniuk és az ország vezetésével eredményközpontúan megvitatniuk ahhoz, hogy a nemrég beindult transzilvanista párbeszéd következő szakaszában a némes – és legalábbis a román oldalon bizonyára egyelőre stílytalan – szándékok mellett megjelenjenek a tartalmi kérdések is. Legkésebb akkor sor kerülhetne a nemzetközi befogadás lehetőségeinek feltérképezésére, a külső társkeresésre, amelyhez – mint az idei februári körkérésre adott egyik válasz helyesen megjegyzí – jelenleg nem fűzhetők vérmes remények.

K. LENGYEL ZSOLT

Szlovákia három viharos évtizede

Harminc évvel ezelőtt hullott szét Csehszlovákia és jött létre a mai Szlovák Köztársaság. Az elmúlt hetekben több szerkesztőség is megkérsett, értékelném ki röviden ezt a három évtizedet. Nem egyszerű feladat ez, mert különböző látószögekből eltérő képek rajzolódnak ki.

Ha nagyvonalakig vagyunk és engedünk Madách szavainak, a történet „szép a magasból, mint a templomének”. Több könyv is megjelent az évfordulóra, nem csupán szlovák szerzők tollából, s ok egyhangtan mondják, hogy a huszadik század a szlovákok számára a siker évszázada volt. A század elején sehol nem voltak, a század végén pedig, mint viszonylag dinamikus független közép-európai kis ország jelennek meg. Ebből a szempontból, tehát a nemzeti emancipáció szemszögéből nézve ez tényleg sikertörténet.

Közelebről nézve a folyamatokat már árnyaltabb a kép.

Először is, mint a folyamat résztvevője (frakcióvezető voltam akkor a szlovák parlamentben és mind a függetlenségi nyilatkozat, mind az alkotmány elfogadásakor mint a magyar vezérszónok) szeretném leszögezni, hogy Csehszlovákia széthullásában nem a szlovák nemzeti kiteljesedés megvalósítása volt a fő mozgató elem, hanem az, hogy Vladimír Mečiar és társai nem akarták, hogy a csehek beleszóljanak terveik megvalósításába. A nemzeti emancipáció kiteljesítése fontos fedőtörténet volt, de a lényeget legjobban 1998-ból visszanevezve érthetjük meg: külpolitikailag teljes izolációba kerültek, belpolitikailag diktatúra elemét is tartalmazó rendszert építettek ki (amelynek komoly eleme volt a cseh-, illetve a magyarellenesség), gazdaságilag a tönk szélére csúsztak, a szlovák korona hatalmas bukásokot produkált 1997 és 1999 között, az állami vagyonból pedig – amit lehetett – szétlopkodtak. Furcsa, szegény nyugdíjasokról derült ki, hogy téhr lovaknak használták őket az útgazdagok, akik ingyen jutottak nagy vagyonukhoz úgy, hogy a vastag sápot le kellett adniuk a kormányzó Demokratikus Szlovákierő Mozgalomnak. Ezek olyan mostohán bánták új vagyonukkal, hogy pl. azonnal leállították gyáraikban a termelést, eladták az összes raktárkészletet és a teljes felszerelést, a munkásokat elbocsátották, az épületekből még az ajtókat és ablakokat is kiszétkelt és eladták, majd az üres, kifosztott objektumokat és az alattuk lévő telkeket herdálták el. A közérköcsök hihetetlen romlásáról tanúskodik az a valós történet is, hogy az ország akkori miniszterelnöke az állami költségvetésről használtá fel arra, hogy bosszút álljon politikai ellenfelein, a köztársasági elnökön úgy, hogy a fiát a szolgálat ügyönkeivel elraboltatta és Hainburgba csempésztette.

Mi, akik akkor átéltünk mindezt, hitetlenül csóváltuk a fejünket – s kapkodtuk a levegőt akkor is, amikor – mindezek ellenére – Vladimír Mečiar megnyerte az 1998-as parlamenti választást. Nem tudott azonban kormányt alakítani, így jöhetett létre Mikuláš Dzurinda első, 10 párt-

ból álló kormánya, amelynek tagja lehettem, s amelynek fő célja a Mečiar utáni romok eltakarítása és az ország nyugati irányba való fordítása volt. Ez sikerült, így a Dzurinda-kormány ismételtelhet 2002 és 2006 között, s ez a jobbkievő irányultságú kormány akkor dinamikus pályára tudta állítani az országot. Magyar szempontból ekkor már komolyabban is tudtunk építkezni, a legnagyobb siker ebből az időszakból kétségkívül a komáromi, állami finanszírozású Selye Egyetem létrehozatala. A korrekt értékelő elismerik, hogy az 1998 és 2006 közötti konszolidáció nem történhetett volna meg az akkori magyar párt részvétele nélkül, én pedig hozzáteszem ehhez: Szlovákia maíg adósa emiatt (is) a felvidéki magyaroknak.

2006-ban hihetetlen visszarendeződés következett be. Egy volt ifjúkommunista, Robert Fico került a miniszterelnöki székbe, aki a nacionalista Szlovák Nemzeti Párttól és Mečiar megyegyűlőttől mozgalmával kötött koalícióit. Mi elkerülhetetlenül komoly konfliktusokba kerülünk ekkor a Malina Hedvig-ügy, a dunaszerdahelyi durva szurkolóverés és a további magyarellenesség miatt. Újabb hullámzások után a történet 2018-ban egy elfogadhatatlan újságíró-gyilkosságba torkollott, amely nagyon megráztá az ország lakosságát. Sokan sajnálattal állapítják meg, hogy 2016-tól ebbe a szerkezetbe betagoódott egy félig magyar politikai alakulat is, a pártszakadás után létrejött Most-Híd vegyespárt, amelytől 2020-ban elfordultak a támogatói. A nagy társadalmi felháborodás azt eredményezte, hogy a 2020-as választásoknál teljesen amatőr politikai mozgalom, az Egyszerű Emberek nyerte meg, akiknek sem a kellő tudásuk, sem a szükséges tapasztalatuk nem volt meg ahhoz, hogy az országot irányítsák. Így a 2020-ban jelentős támogatottsággal bíró négypárti kormány mára teljesen felmorzsolódott, s az a kuriózum-számba menő helyzet állt elő, hogy napjainkban a miniszterelnök és a kormány több tagja parlamenten kívüli párt tagjai, miután kileptek eredeti mozgalmukból, s új, parlamenten kívüli párt tagjaiként kívánák a szeptemberben esedékes előrehozott parlamenti választáson indulni.

Annyi pozitívum viszont kétségkívül elmondandó a 2020-ban hatalomra került amatőr koalícióról, hogy hagyták dolgozni az igazság-szolgáltatás embereit. Az országos főrendőr egy magyarul is kitűnően beszélő, magyar-szlovák vegyes családból származó volt kommandós, aki komolyan teszi a dolgát. Több korrupt nagvállalkozót és volt politikus is jogerősen elítéltek már az elmúlt két évben, korrupciós érintettség miatt távoznia kellett posztjáról több rendőrnek, ügyésznek, bírónak és egy alkotmánybírónak(!), s legalább egy tucat bírósági ügy van jelenleg is folyamatban. A szeptemberi előrehozott választás mutaja majd meg, merre vezet a jövő útja ennek a jobb sorsra érdemes országnak.

CSÁKY PÁL, Pozsony

A fiatal diaszpóra magvetése

Február eleje van, még látszik a levegőben a lélegzetem és alig várom, hogy meleg helyen lehessenem a kabátomat. Otthonos, kis vendégföld választottunk a múlt év végén megalapított EMIT (Európai Magyar Ifjúsági Tanács) első kocsmakvíz estjére. Látom a pinceablakokból terjedő meleg fénny és nagy lendülettel belépek.

Egy kicsit korábban találkozom az est szervezőivel és hamarosan a foglalt asztalok egyikénél ülünk. A kvíz végső lefolyását szeretnénk megbeszélni, mielőtt a résztvevők megérkeznek. Holnapi magyarunk itt szervezők: Bölcskey-Molnár Dávid (az EMIT elnöke), Lengyel Botond, és én.

Már rövid idő után érzem, hogy a fardárságom lassan elmúlik és a forró tea hatására egy meleg érzés helyettesíti. Minél többet beszélgatunk és nevetünk, annál inkább terjed az a bizonyos megkönnyebbülés a szívem körül. A többiek megérkezése előtt interjú készül velünk a rólunk, az című weboldalnak és a kérdések segítésnek egy kicsit tudatosabban átgondolni a rendezvény lefolyását.

Könnyű lenne a kisebb, szervezéssel kapcsolatos dolgokban elveszni, de valójában kik is vagyunk mi? Miért is találkozunk ma este? Az első kérdésen talán hosszan lehetne rágódni, de valójában egy dolog köt minket össze: mi vagyunk a fiatal magyar diaszpóra.

Talán a diaszpóra szó jelentéséből lehet legjobban megérteni, hogy miért fontos számunkra egy olyan egyesület, mint az EMIT.

Szlovák–magyar felmérés

A múlt év decemberében Attitudes and relations between the Slovak majority and the Hungarian minority in Slovakia címmel **felmérés jelent meg a szlovák magyar kisebbség egy-máshoz való viszonyulásáról az MTA szociológiai folyóiratában, az Intersections-ben, szerzői Kanyicska Belán Dóra (a Szlovák Tudományos Akadémia Társadalomkommunikációs Kutatóintézetének volt munkatársa, jelenleg a Szlovák Oktatási Minisztérium nemzetiségi főosztályán dolgozik) és Miroslav Popper (a Szlovák Tudományos Akadémia Társadalomkommunikációs Kutatóintézetének munkatársa). Az alábbiakban olvasható ezen felmérés kiértékelése.**

A kisebbségekkel szembeni negatív hozzáállás és viselkedés megelőzése érdekében kulcsfontosságú annak megértése, hogyan csökkenthetjük a negatív attitűdöket és előítéleteket. Ezért szerettük volna kutatásunkban feltérképezni, mi a szlovák többség és a magyar kisebbség közötti kölcsönös feszültség és negatív attitűdök forrása és hogy a csoportközi közvetlen kapcsolat segít-e csökkenteni az előítéleteket. Annak érdekében, hogy átfogóbb képet kapjunk a két csoport közötti attitűdökről és kapcsolatokról, vegyes módszert alkalmaztunk. Először kérdőíven keresztül vizsgáltuk a szlovák fiatalok attitűdét/hozzaállását a magyar kisebbséghez, majd fókuszcsoportos módszerrel feltérképeztük a szlovák fiatalok és szlovákiai magyar fiatalok viszonyát a másik félhez. Emellett arra is fókuszáltunk, hogy maga a kisebbség hogyan érzékeli a vele szembeni előítéleteket.

A kérdőíves vizsgálatban a kontaktuselmélet kutattuk, ami szerint a csoportközi közvetlen kapcsolat jelentősen hozzájárul az előítéletek csökkentéséhez. Több kutatás azt dokumentálja, hogy az előítéleteszökökentes különösen akkor hatékony, ha a kapcsolat szoros csoportközi barátságok és együttműködés formájában való-sul meg. Másrészt a közvetlen kapcsolat hiánya ahhoz vezet, hogy más csoportokat idegennek tekintünk és képtelenek vagyunk megérteni és együtt érezni a tagjaival.

Erdményeink arra mutatnak rá, hogy a közvetlen kapcsolat csökkentti ugyan a szlovákok szlovákiai magyarokkal szembeni előítéleteit, a bizalmat azonban nem növeli. Ez összefügghet a fenyegetettségérzéssel. A személyes kapcsolat ugyan segít baráti kapcsolatoknál létrehozni és csökkentesni az előítéleteket, de a magyar kulturális identitás és magyar nyelv használata fenyeget is hathat a szlovák többségre. Ezért fontos, hogy a többnyelvűséget és a kulturális identitást pozitív értéként fogadják el a társadalom. Továbbá fontos, hogy mindkét fél ki tudjon lépni a buborékából, és a személyes, közvetlen kapcsolatokon keresztül jobban megértse a másik

helyezetét. Ne csak harmonikus kapcsolatokat akarjunk teremteni a másik féllel/csoporttal, de meg tudjuk osztani a problémákat és az egyenlőtlenségeket is, amiket tapasztaltunk, mert csak úgy lehet társadalmi változást elérni.

Fókuszcsoportos eredményeink azt mutatják, hogy a fiatal generáció csoportközi előítéletei és egymáshoz való hozzáállását már nem befolyásolják oly mértékben a történelmi kulturális traumák. A kutatásban részt vevő fiatalok inkább saját tapasztalataikat osztották meg és azok formálták hozzáállásukat a másik csoport-hoz. A fiatalok többsége semlegesben vagy pozitívan értékelté a csoportközi kapcsolatokat. Erdményeink arra mutatnak rá, hogy a szlovák nyelv nem tökéletes használatá és a magyar nyelv preferálása szlovák közegben vagy szlovák–magyar vegyes csoportokban bizalmatlansághoz, feszültséghez és szorongáshoz vezet-het. Valamennyi magyar fiatal úgy nyilatkozott, hogy magyar identitása hátrányt jelent számára Szlovákiában. Gyakran frusztráltak vagy szoronganak, mert nem tudják tökéletesen kifejez-ni magukat szlovákul. A válaszadók egy része arról is beszélt, hogy a nyelvi problémák komoly nehézségeket okoztak számukra egyetemi tanulmányaik vagy állaskeresés során. A nem tökéletes nyelvhasználat olykor a kirekeszté-ség és a félelem vagy szegény érzésével társult. Ehhez hozzájárultak negatív tapasztalataik is, mikor kinevezték vagy piszkálták őket hiányos szlovák tudásuk miatt. Néhányan azt is tapasztalták, hogy távolságtartóbbak velük szemben a szlovákok, mert hibákat vettek a szlovák nyelv használatában, vagy épp öök voltak távol-ságtartóbbak, mert előre féltek a másik fél reakciójától magyar identitásukra. A szlovák fiatalok többsége a tolerancia jeleit mutatta a nem tökéletes nyelvhasználattal szemben, viszont nehezen érti meg, hogy a szlovákiai magyarok néha miért preferálják a magyar nyelvet a kommunikációban, még a szlovák–magyar vegyes csoportokban is.

Mivel a szlovák nyelv tudásá tűnt a legfontosabb témának, ezzel részletesebben is foglalkozni kell. Kutatásunkban említettük az Erasmus + hoz hasonló *Rozumieme si – cseregyerek* programot, melynek célja a kölcsönös megértés kialakítá-sa és a nyelvi akadály csökkentése a szlovák és szlovákiai magyar tanulók között. Ez a program nemcsak, hogy megfelel a kontaktuselmélet kritériumainak – személyes kapcsolat, hasonló státusz, együttműködés, közös célok és intézményi támogatás – de jó példája a nyelvi akadályok, szorongás, valamint a sztereotípiák leküzdésére, mind a szlovákiai magyar, így a szlovák fiatalok és családok körében is.

KANYICSKA BELÁN DÓRA

„Magyarnak lenni, tudod mit jelent?”

Március 15-i megemlékezés Bécsben

Az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége 2023. március 15-én Magyarország Bécsi Nagykövetségével közösen szervezett programot 1848 márciusára emlékezve. A nagykövetség épületében a 18 órakor kezdődő programon résztvevők teljes létszáma a 300-hoz közelített. Az ünnepély nyitásként a 72. sz. Széchenyi István cserkészcsapat tagjai vonultak be a zászlókat tartva, majd felcsendült a Himnusz.

Az ünnepi program köszöntőit Hollós József elnököl és Dr. Nagy Andor nagykövettől hallhattuk. A nagykövet beszéde, a 48-as forradalom emlékei mellett a jelenlegi európai helyzetre is kitért. Dr. Nagy Andor tolmácsolásában hallottuk továbbá Magyarország miniszterelnökének a diaszpóra magyarjaihoz intézett megemlékező sorait is, mely levél többek között érintette az Ukrajnában napjainkban zajló események témakörét is.

A programot zenei betétek is tarkították. Stéger Endre (cselló) és Duics László (zongora) virtuóz játéka mellett Ónodi Charlotte operané-kesnő gyönyörű hangjába is beleborzonghattunk. A zenei részletek között Takács Bence Ervin szavatait hallhatták a résztvevők. Sajó Sándor 1919-es Magyarok lenni című verse Bécsben, a nagykövetség patinás ternei közt elszavalva talán még a szokásosnál is nagyobb hatást gyakorolt rám. A bécsi március 15-i rendezvényen újra felöltöt bennem a már számtalanszor fel-tett kérdés: „Magyarnak lenni, tudod mit jelent?”

A művészek előadásait a Bécsi Magyarok és Kötőlék áhítózó hangok, melyek mintha a közön-séget vádolták és állították volna az iftelőséek elé. A megemlékezés a Szózat közös éneklésével zárult, majd a követségi fogadás követésekkel

LOHIN ANNAMÁRIA

Az orosz–ukrán háború és Kárpátalja – egy év távlatából

Már több mint egy éve annak, hogy 2022. február 24-én hajnalban arra ébredt Ukrajna lakossága, s vele együtt az egész világ, hogy az Orosz Föderáció teljes körű háborút indított nyugati szövetségje ellen. A háború rányomta bélyegét Ukrajna és Kárpátalja lakosságának mindennapjaira, melyek gondjaival együtt kellett és kell élnie.

„Elkezdődött!”, „Kitört a háború!”, „Az oroszok megtámadtak minket!...” – ezekre, s ezekhez hasonló felkiáltásokra ébredtünk múlt év február 24-re virradóan Ukrajna, Kárpátalja és a szomszédos országokban megannyian – jó-magunk, rokonaink, hozzátartozóink, emberek milliói. Az átfogó orosz támadás következtében Volodimir Zelenszkij ukrán elnök még aznap hadiállapotot vezetett be, február 25-én pedig elrendelték az általános mozgósítást is, mely elsősorban a 18 és 65 év közötti férfiakat, azok családjaít érintette s érinti is mostanán. Jellemző volt, hogy a háború első napjaiban és heteiben az emberek eluralkodott a pánik: megrohamozták a bankokat, a boltokat, a gyógyszertárakat és töltőállomásokat. Hatalmas menekülthullám indult meg Ukrajna nyugati, határmenti övezeti irányába, Kárpátalja felé is. Azzal párhuzamosan, hogy nemzetköz-i szinten megszűnt az ukrainai utasszállítási minden formája, az Ukrán Állami Vasúttársaság evakuációs járatokat indított, melyek segítségével elsősorban nőket, idősöket és gyerekeket próbáltak meg menekíteni a katonai csapások sújtotta, majd harcok dűlta országrészekből. Sajnos, ez nem mindig sikerült...

A Kárpátaljara érkezettek többsége a gyorsan kialakított ideiglenes szállásokra, a szerencsésebbek magánszemélyeknél leltek átmeneti menedéket, viszont a megyébe érkezők nagy többsége külföldre utazott. Emiatt hatalmas tömegek képződtek az EU irányába nyíló ukrán közúti határátkelőhelynél. Általános jelenség volt, hogy több nap sorban állás után sikerült csak a határ másik oldalára átléni. Különböző adatok és becslések szerint eddig 8-10 millió azok száma, akik valósan elhagyták Ukrajna területét, továbbá 5 millió fölé tehető a hivat-

los belső menekültek száma. Kárpátalján 150 ezerre tartják a hivatalosan regisztrált belső menekültek számát, viszont a valóságot tekintve ez akár több mint kétszerese is lehet.

A humanitárius katasztrófa fentebb ismertetett tényei mellett még nem esett szó azokról a személyekről, akik civilként vagy katonaként estek a harcok áldozatául, illetve azokról, akik a megszállt területeken rekedtek, vagy akit katonákat ellenére Oroszország területére akkaltítottak. A szemünk láttára végbemenő, a második világháború óta Európában létrejött legnagyobb fegyveres összecsapás eddig emberéletek százait követelte, a jelenleg legforróbbnak tekinthető keleti hátszíntré megdöbönt puszttátsái és öldöklései pedig csak azt tudatosítják, hogy már rég „mindent vagy semmit” alapú anyagháború áll fenn. Az így keletkezett gazdasági károk helyreállítására évek – ha nem évtizedek – kellenek majd.

Országszerte és megyei szinten is mindennaposá váltak a katonatemetések. Bár államtitokra hivatkozva ukrán részről nem nyilvános a katonái áldozatok száma, azok nagysága elvitatathatalan. Nem „egyedl” már a katonate-metők fogalma, kiváltképp városok szintjén, a halál pedig nemzetiségtlő függetlenül arat. A Kárpáti Igaz Szóban megjelent gyászjelentések alapján az elmúlt egy évben a megyében 12 magyar nemzetiségű katoná vesztette életét, köztük a megye első hősi halottja, a 29 éves Kis Sándor. Bár az esetleges családjaínak a lehetőségekhez mérten – fizikailag és anyagiilag – a magyar állam is közvetlen segítséget nyújtott a helyi ungvári főkonzulátuson keresztül. Ezzel egy időben viszont jól érzékelhető, hogy a háború miatt az instabilitás mindennaposá vált, egyre csak fokozódnak a gazdasági és megélhetési gondok. Mindezek miatt a helyi magyarság száma is negyedével csökkent 2022 februárjá-hoz képest.

A háború Ukrajna gazdasági helyzetére ugyancsak maradóan rányomta bélyegét, melyen számos ország humanitárius úton próbál segíteni. Más országokhoz hasonlóan Magyarország lakossága is lehetőségei szerint se-

Szerbia: Országjárás az ígélet(ek) földjén

Szerbia államfélye gondolt egyet, és (ismét) felke-rekedett. Országjáró körútját március második harmadában kezdte, és az év végéig az ország mind a 25 körzetébe ellátogat, még pedig azért, hogy a „*nép támogatását kérje Szerbia megvédése érdekében*”. Hogy az országjárás mit jelent? Jelentés kísérletével megérkezik egy-egy településre, ahol a közvénylet nép várja, akár egy-egy munkanap kellos kivezényl – a közösségi oldalak fel is szíszentek, amikor a sok-sok autóbusz és autó befordult az első célállomás-ra: Akkor most înséges idöket élünk vagy mégsem? Vajon hány és hány hektoliter méregdrága dízel ára csökkent majd az államkasszá-t?, meghallgatja a helyiek kéréseit (ezek többsége a 21. században még mindig egy helyi út, orvosi rendelő vagy iskola felújítására vonatkozik, ami sokat elárul a jelenlegi helyzetről, illetve egy tájfeljelző termőnövény felvásárlási árának a kifizetődőséget határáig történő emelését, amire az államfő ugyanazt mondja, mint mindig, „ezt nem az állam, hanem a hazai és a világpiac határozza meg”, majd ellentmondást nem tűrően közli, hogy a szerb gazdaság jó útemben halad, fejlődik, és bejelent egy-egy nagyobb beruházást (amiből természetesen a befektetőnek – állami támogatás, olcsó munkaerő, későbbi nyereség – és az államnak is megvan a maga zsiros haszna mind gazdasági, mind politikai, retorikai szempontból. Vució ilyen alkalmakkor okvetlenül kanyarít egy önmagát a haza megmentőjének fényében feltüntető szónoklatot is, és kicóli rá is íjsezt az egybéként is a kétségbeesés és a megélhetés határán vegetáló interpretációja volt a művészek forradalmáról alkotott felfogásának. Véleményem szerint briliáns rendező! húzásként a tancóscok és mai néprétegek minden szegletét képviselve különböző kosztümökben vonultak a színpa. A fiatal rocker lánytól a 60-es évek hippijé idözó jelmezen át, s 3 részes tökéletesen szabott öltönyben megjelenő útletember és a munkánadrágot viselő férfi kontraszáján keresztül, az épp konditeremből kilépő legginst viselő elfoglalt, modern 21. századi nőn át a régi korokat idözó népviselettel mindent felvonultattak. Talán emiatt is voltak oly mély benyomást keltőek a Petőfi versben vasvilláról a választék áhítózó hangok, melyek mintha a közön-séget vádolták és állították volna az iftelőséek elé.

A megemlékezés a Szózat közös éneklésével zárult, majd a követségi fogadás követésekkel

A március 15-i program utolsó művészeti produkciója a Svung Bécsi Magyar Színház és a Napraforgók Bécsi Magyar Néptáncgyűttes közös előadása volt. A Dicsőöség magyaruk rendezője Pohl Balázs a Svung vezetője, koreográfusa pedig Józsa Zoltán (Bambi) győri koreográfus volt. A rövid, már-már jelenszerű darab a 21. századi interpretációja volt a művészek forradalmáról alkotott felfogásának. Véleményem szerint briliáns rendező! húzásként a tancóscok és mai néprétegek minden szegletét képviselve különböző kosztümökben vonultak a színpa. A fiatal rocker lánytól a 60-es évek hippijé idözó jelmezen át, s 3 részes tökéletesen szabott öltönyben megjelenő útletember és a munkánadrágot viselő férfi kontraszáján keresztül, az épp konditeremből kilépő legginst viselő elfoglalt, modern 21. századi nőn át a régi korokat idözó népviselettel mindent felvonultattak. Talán emiatt is voltak oly mély benyomást keltőek a Petőfi versben vasvilláról a választék áhítózó hangok, melyek mintha a közön-séget vádolták és állították volna az iftelőséek elé.

A megemlékezés a Szózat közös éneklésével zárult, majd a követségi fogadás követésekkel

gélyszállítmányok tömegét küldte – és teszi ezt a továbbiakban is – a háború sújtotta országba. Ha csak Kárpátalját vesszük alapul, a megnövekedett lakossági létszám mellett a légitcspások állandó veszélye, az üzemanyaghiány, az addig nem látott időbenben végbemenő áremelkedések, tavaly októbertől pedig az egyre csak rosszabbodó áramkiesések nehezítették az emberek amúgy sem könnyű mindennapjait. Pozitívum viszont, hogy mostanra legalább az üzemanyag ára és hozzáférhetősége, emellett pedig az áramszolgáltatás is nagyrészt helyre-állt a térségben.

Visszont bárhogy is próbálnánk pozitívumot belezárni a dolgokba, a háború még mindig tart és nem látni a végét. Az pedig, hogy Kárpátalján a Megyei Katonai Adminisztráció nemrég arról döntött, hogy egy pilótaprojekt keretében a térségben a civil lakosságot katonai ellenl-lásra fogják felkészíteni – kevéssé tűnik biztatónak.

PALÁDI RENÁTA

Eszmélet 4.

Kettős mérce Romániában – a gazdaságfejlesztés területén is

Nem csak a közösségidentitás megőrzését szolgáló törvénytervezeteket sodorta el az idő-ről időre felcsopó romániai magyarellenesség. Immár a tizenhat megére kiterjedő, gazdasági célú magyar pályázatok erdélyi megvalósítá-sát is veszélyezteti. Stratégiaváltásról árul-kodik a Bukarest felől fűjó ellenszél?

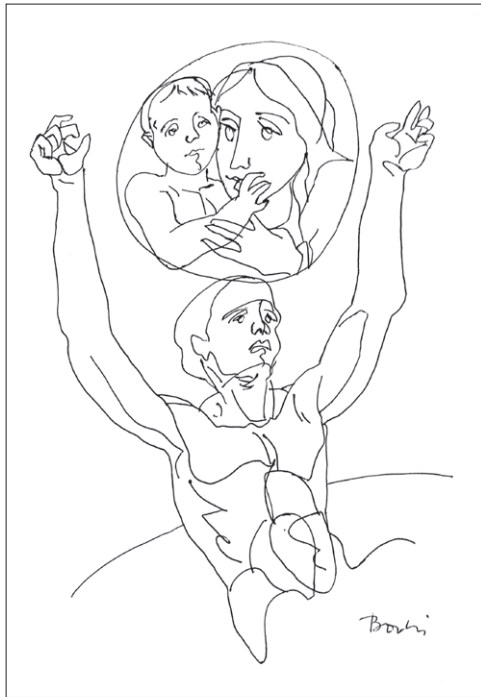
Magyarország partiumi vidékfejlesztési támogatási pályázatát hirdette meg a határ-mentén fekvő romániai megyék gazdái száma-ra, jelentette be februárban Kozma Mónika, az anyaország erdélyi gazdaságösztönző beru-házait és pályázatait kezelő Pro Economica Alapítvány vezetője. Arról is beszámolt, hogy jó útemben halad a magyar kormány által fi-nanszírozott székyföldi gazdaságfejlesztési program mintegy száz nagyberuházásának megvalósítása. A pályázatot nyert mezőgazda-ság és élelmiszeripari üzemek többsége már működik, a többit 2023. december végéig kell átadniuk a vállalkozóknak.

Nem sokkal később érkezett a hivatalos bu-karesti reakció: Románia semmilyen szinten nem adta hozzájárulását ahhoz, hogy Magyar-ország beruházási programokat hajtson végre Erdélyben, ahogyan azt az elmúlt években tette. „Románia és Magyarország között sem-milyen szintű kétoldali megállapodás nem született arról, hogy a magyar állam finanszí-rozási programokat hajtson végre román terü-len. Ilyen megállapodás hiányában a román fél részéről nincs hozzájárulás ahhoz, hogy a magyar fél hasonló programokat futtasson Romániában” – nyilatkozták a G4Médiának a román külügyminisztérium képviselői.

„Történelmi pillanat ez számunkra, hiszen legutóbb 1940–1944 között volt példa a ma-gyar állam részéről hasonló székyföldi gaz-datámogatásra” – mondta 2020. március 25-én Magyar István nagybaconi falugazdás, amikor a 93 pályázatnak köszönhetően beszerzett me-zőgazdasági gépek egy része megérkezett az erdővidéki nagyközségre. Székyföldről több mint ötezer pályázat érkezett a magyar kor-mány gazdaságfejlesztési programja keretében ki-rt megőgazdasági támogatásra, a kezdetek-től beérkezett összesen 6043 sikeres pályázat alapján kifizetett, 100 millió eurót meghaladó összegű támogatás nagy része már a mezőkön „pöfög”, a terepszínmélen, az elszámolásokon is túl vannak a felek.

A lebonyolított szervezet, a marosvásárhelyi székhelyű Pro Economica Alapítvány ügye-zetője, Kozma Mónika 2018 novemberében jelentette be az első, 25 milliárd forintos gaz-daságfejlesztési program indítását. A magyar kormány 2019-ben 50 milliárd forintot szánt a külhoni gazdaságfejlesztési programokra, ennek fele irányult a Székyföldre. Első lé-pésben olyan nagyvállalkozásokat igyekeztek beruházásra serkenteni, amelyek képesek in-tegrátori feladatokat ellátni a mezőgazdaság-ban, illetve az élelmiszeripar területén. Például tej- és húsfeldolgozó üzemeket építenek, amelyek felvásárolják, feldolgozzák és piaci körülmények között értékesítik a gazdák termékeit. De nemcsak nagyüzemi beruházások-at, hanem a vállalatok beszállítási láncának szereplőit, a kisgazdákat is támogatni kívánja majd a székyföldi program.

FEHÉR MÁRTA

Eszmélet 4.

A kezdeményezés modelljét a 2017-ben a vajdasági projekt mintájára meghirdetett Ma-ros-mezőségi gazdaságfejlesztési kísérleti pro-gram jelentette, amelynek keretében 495 támo-gatási szerződést zártak le, összesen több mint 1,5 milliárd forintot ítélték oda. A székyföldi program főpróbájának szánt kísérleti jellegű mezőségi támogatási rendszer ügyében a pá-lyázatok meghirdetői folyamatosan konzultáltak a román versenytanácssal és a diszkri-minációellenes bizottsággal, de a diplomáciai szintű tárgyalások során is állandó téma volt a kezdeményezés.

A két ország külügyminisz-terei, Szijártó Péter és Teodor Melescanu 2017. augusztusi bukaresti találkozója után a román kormány több képviselője is pozitívan nyilat-kozott a magyar kormány azon szándékáról, hogy a vajdasági és a kárpátaljai után erdélyi gazdaságfejlesztési programot is elindítson.

A kezdeményezés amúgy nem előzmény nélküli Romániában. A brassói székhelyű Sa-xonia-Transilvania Alapítvány és a Romániai Németek Demokrata Fórumának közös pro-gramja például a német kormány támogatását közvetíti az erdélyi százsok és svábok felé. „Mi is a német mintára szeretnénk elindíta-ni a magunk programját. A román kormány hozzáállása abszolút pozitív, már csak néhány technikai részletet kell tisztáznunk ahhoz, hogy a program a magyar, a román és az uni-ós jogszabályoknak egyaránt megfeleljen” – nyilatkozta akkoriban Szijártó Péter. Annál is inkább, mert a Romániában tevékenykedő vállalkozások helyben fizetnek adót, illeté-keket, így a román államnak közvetlen haszna is származik a magyar nemzetpolitikai célki-tűzések anyoraországi ösztönzéséből.

„Az uniós tagországokban meglehetősen gyakoriak az ilyen programok – reagált a legutóbbi fejleményekre Kozma Mónika a Transelex című hírportálnak nyilatkozva –, a Norvég Alap romániai tevékenysége például közműert, romániai önkormányzatok és civil szervezetek, sőt cégek is sikeresen pályáznak náluk. A magyar állam által finanszírozott gazdaságfejlesztési program ellen eddig a ro-mán politikum sem tiltakozott. Az a benyo-másunk, hogy esetünkben a román kormány kettős mérceő alkalmaz.”

A kezdeményezés nem mentesült a román „aggodalmaktól” annak dacára sem, hogy a kirásában nem szerepeltek etnikai jellegű megszorítások, és a magyar állampolgárság sem előfeltétele a pályázásnak. A Maros-me-zőségi program keretében sikeresen pályázók között szerepelt például Váscle Cliga, a leg-nagyobb kormányypárt, a PSD) Maros megyei szervezetének elnöke is.

A román külügyi tárca legutóbbi közlemé-nye azonban a következőket tartalmazta. „Fel-hívtuk a magyar fél figyelmét, hogy a gazdasá-gi segélynyújtás túllép annak a kedvezményes bánásmódnak a körén, amikor egy állam tá-mogatást nyújtthat egy másik állam területén élő kisebbség számára. Ennek megfelelően csakis a román fél beeleegzésével hozhatók hasonló intézkedések, kizárva az etnikai jel-legű diszkriminációt.”

Innen kell továbblépni.

CSINTA SAMU

A szabadságharc leverését követő megtorlás elől sokan menekültek külföldre, de a „büntetés”-t így sem tudták elkerülni. Őket a bíróság távollétükben ítélte halálra, majd az uralkodói jóváhagyást követően nevüket felszögezték az akasztófára. Az egyik ilyen jelképesen kivégzett személy Andrassy Gyula, a dualista korszak első miniszterelnöke volt. A sors fintora, hogy 1867 júniusában ebbéli minőségében éppen ő koronázta meg azt a Ferenc Józsefet, aki 1851-ben jóváhagyta a halálos ítéletét. Andrassy Gyula kétszáz évvel ezelőtt született.

Az indulás

Andrassy Gyula 1823. március 3-án született a Zemplén megyei Töketeremben. Gyermek- és ifjúkoráról keveset tudni, de a legtöbb arisztokratahoz hasonlóan őt is házitantók oktatták. Tanulmányait a pesti egyetemen folytatta, ahol Lónyay Mennyhért és Madách Imre voltak a barátai. Az akkori szokásoknak megfelelően szülei őt is elküldték világot látni, útja során Angliában, Francia- és Spanyolországban fordult meg. Nagy műgyűjtő volt, sokat olvasott, a kedvencei Shakespeare, Goethe, Petőfi, Arany és Jókai voltak. De barokkodott is, díjnyertes szamorodnija Bismarck német kancellár kedvence volt.

Andrassy 1845 szeptemberében kapcsolódott be Zemplén vármegye politikai életébe, liberális elvei miatt a Kossuth vezette reformellenzék híveként. Előbb táblabíró volt, majd 1847 októberében országgyűlési követvé választották.

A szabadságharc és az emigráció

1848 áprilisában a Bathányi-ormány új vezetőket nevezett ki a vármegyék élére. Andrassy ekkor zempléni főispán lett, és tisztségénél fogva az ottani nemzetőrség parancsnoka is. Egységével harcolt a pákozdi csatában, ahol jelentős érdemeket szerzett egy horvát bekerítő hadművelet felismerésével és visszaverésével. A tavaszi hadjárat idején Görgey segédtsíztje volt, részt vett az isaszegi és nagysálói ütközetben, Komárom felmentésében, majd Buda ostromában. 1849 májusában diplomataként Konstantinápolyba küldték, de a török vezetőkkel való jó kapcsolat és a személyes szimpátia ellenére sem sikerült az oszmán birodalom támogatását megszereznie a magyar ügy számára.

Az elkövetkező éveket Londonban, de főként Párizsban töltötte. Az anyja által biztosított apai-néznak köszönhetően nagyúri életvitelt folytató Andrassy a francia és angol szalonok kedvelt

alakja volt. Mivel 1851 szeptemberében a császári hadbíróság a távollétében halálra ítélte, a párizsi hölgyek csak „szép akasztott”-ként emlegették. Közben eltávolodva az újabb szabadságharcot szorgalmazó Kossuthtól már ekkor felvetette a kiegyezés lehetőségét. 1856 nyarán elvette Kendeffy Katinkát, akiben tökéletes szellemi partnerre talált, bár a női nemet továbbra sem vetette meg. Házasságukból három gyermek született, és a sors fintoraként Gyula fia lett a Monarchia utolsó közös külügyminisztere. Anyja hatására kegyelmet kért, majd 1857-ben hazaköltözött. Otthon nem vállalt hivatalt, hanem a tökéterebesi birtokára vonult vissza gazdálkodni.

A politika elvonulásán

Az októberi diplomát követően az uralkodó Andrassyt tjből főispánná akarta kinevezni, de ő nem élt a törvénytelen hatalom kínálta lehetőséggel. Helyette indult a választásokon, és az 1861-es országgyűlésen a Felirati Párthoz csatlakozott. 1865-ben ismét képviselő lett, de ekkor már Deák legszűkebb köréhez tartozott. Ő is a kiegyezésben látta Magyarország és a birodalom fennmaradásának zálogát, az uralkodóval folytatott tárgyalásokon pedig kulcs szerepe volt. Mivel Deák elvi okokból nem vállalt hivatal, maga helyett Andrassyt ajánlotta miniszterelnöknek, aki 1867 februárjától négy éven át vezette az országot.

Bár a dualista korszak több szempontból is kritikát érdemel, de Magyarország modernizációja és polgárosodása terén máig kiemelkedő eredményeket hozott. Az 1867-ben visszanyert örendelkezés birtokában egy korszerű, polgári állam épült ki, amiben komoly szerep jutott az akkor regnáló Andrásynak. Ekkor került sor az ország területi egysítésére az addig külön kormányzott határvörödek és Erdély **visszacsatolásával**, a független bíróságok és az állami számvevőszék felállítására vagy a modern közoktatást megteremtő népiskolai törvény elfogadására, de a sort még hosszan lehetne folytatni. Támogatta az állam és az egyház szétválasztását is, de az egyházpolitikai reformot az uralkodó ellenében nem tudta keresztülvinni.

Az országos gondok mellett egy modern főváros kiépítéséről sem feledkezett meg. Nevezhz fűződik a város fejlesztését irányító Fővárosi Közmunkák Tanácsának létrehozása és vezeté-

se is, Budapest pedig a századfordulóra Bécs méltó vetélytársává vált. A párizsi *Champs-Élysées mintájára* szorgalmazta egy sugárút kiépítését, ami 1886-tól a nevével viseli, de hozzá köthető a Duna fővárosi szakaszának szabályozása is.

A személyével kapcsolatban máig sok szóbeszédre ad okot, hogy közeli, mondhatni baráti viszonyt ápolt Erzsébet királynéval. A pletyka szerint a legkisebb gyermekének, Mária Valériának is ő volt az apja, amihez közös lovaglások, a magyar nyelven folytatott beszélgetések és Andrassy szoknyavadász híre jó táptalajt szolgáltatott. De Erzsébet részéről ez nem volt több rokonszenvnél, egy ilyen szerelmi viszony pedig az akkori körülmények között teljesen elképzelhetlen lett volna.

1871 novemberében a Monarchia közös külügyminisztere lett, és nagy szerepe volt a balkáni háborúban megerősödött Oroszország visszaszorításában. Bár 1879-ben, jórészt egészségi állapota miatt lemondott az uralkodó

Magyar közoktatás Szlovákiában

A Kárpát-medencei magyar közoktatás jelenlegi helyzetéről 2023. március 7-én és 11-én két alkalommal rendeztek tanácskozást Komáromban a Felvidéki Magyar Pedagógusházban, amelyre a 2010-ben 90 térképpel megjelent **Közoktatási Kör/tér/kép** című határon túli közoktatásról szóló kiadványt szolgált alapul. A kiadvány szerzői: a dunaszerdahelyi születésű Rákóczi Krisztián, jogász, a Nemzetpolitikai Kutatóintézet munkatársa, szakterülete Szlovákia és Kárpátalja; Ferenc Viktória a Nemzetpolitikai Kutatóintézet munkatársa, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem oktatója; Márton János Erdélyben élő politológus; Tátrai Patrik MTA Földrajztudományi Intézet tudományos főmunkatársa, szakterületei Zobor (Nyitra), Erdély, Kárpátalja (Szatmár).

Rákóczi Krisztián szavaival: A kiadvány atlaszként értelmezhető, mivel a leghangstúlósabb része az a 90 térkép, amely a magyar óvodás gyermekek és iskolai tanulók létszáma, beiskolázási arányaira vonatkozó információkat települési és regionális szinten ábrázolja. Rávilágított, hogy az elektronikus formában is elérhető a kiadványt a jövőben folyamatosan újabb adatokkal kell frissíteni, mivel a kiadvány a 2010 és 2020 közötti időszak adatait tartalmazza, nagyjából 1700 óvoda, több mint 2000 általános iskola és több száz középiskola adatainak feldolgozásával.

Tátrai Patrik a kiadvány Szlovákiára vonatkozó magyar közoktatás adatait mutatta be. Az óvodákkal kezdve kifejtette, hogy a 2010 és 2019 közötti időszakban a szlovákiai magyar óvodások létszáma összességében 10 százalékkal növekedett. A szlovákiai magyar nyelvterület nyugati és középső részein jelentős létszámnövekedés figyelhető meg, míg a Csallóköz keleti felétől a Lévai járás délnyugati csücskéig, valamint a magyar nyelvterület keleti részén stagnálás, illetve fogyás tapasztalható. „Legkedvezőtlenebb a helyzet a Kassa-környéki járás falusias térségeiben, ahol a Csallóköz keleti felétől a Lévai járás délnyugati csücskéig, valamint a magyar nyelvterület keleti részén stagnálás, illetve fogyás tapasztalható. „Legkedvezőtlenebb a helyzet a Kassa-környéki járás falusias térségeiben, ahol a vizsgált időszakban négy óvoda is megszűnt, valamint a Bodrogközben, ahol szintén csökkent az óvodások száma”. Számuk változása nincs összhangban a magyar közösség demográfiai folyamataival, és épp a zömében magyarok lakta településeken kevesebb a magyar óvodás. „Mindez arra enged következtetni, hogy az elmúlt évtizedben a szórányra jellemzőbb etnikailag vegyes családokból is többben magyar óvodába adhatták a gyerekeiket”.

Az óvodások számának változása nem csak tömb-szóróvány, hanem falu-város releváció is különböző. A növekedés mértéke első-sorban a városokban volt látványos (22%), míg az óvodások kétharmadát adó falusi térségekben ez mindössze öt százalék volt. Tátrai Patrik a szlovákiai magyar alapiskolai tanulók létszámáról elmondta, hogy a 2010-es évek összességében egy évtized alatt a tanulók létszáma öt százalékkal csökkent. Az iskolák adatai jobban tükrözik a szlovákiai magyarság regionális demográfiai folyamatait, azaz a természetes szaporodás és a migráció területi különbségeit. A falu-város különbség az iskolákra is igaz, de jóval kisebb mértékben. A különbség hátterében hasonló okok húzódnak meg, mint az óvodások esetén, miszerint a városban dolgozó szülők jellem-

zően magukkal viszik gyermeküket. Viszont az iskolák esetében már szerepet játszhattak a „városi iskolák magasabb presztízse, oktatási kínálata a falusi intézményekhez képest”. Az iskolák esetében egyértelműen szerepet játszik, hogy a magyar anyanyelvű roma gyermekek növekvő aránya miatt egyes iskolákból más, városi vagy akár többségi nyelvű iskolába viszik a gyerekeiket a szülők. A roma tanulók arányának növekedése nem indítja be szükségserűen a szegregációs folyamatokat, ebben a lokális tényezőknek van kiemelt jelentősége.

Néhány érdekességre is felfigyelhetünk, pl. a Szenci járásban dinamikus növekedés figyelhető meg, ami elsősorban „a Pozsony közelébe okozta migrációs folyamatokkal hozható összefüggésbe”. A többi régióban inkább a magyarok természetes szaporodása határozza meg a folyamatokat – így rendkívül kedvezőtlen a helyzet az Érsekújvári és Losonc közötti térségben, ahol lényegében minden településen csökken a vagy stagnál a tanulók száma.

Losonctól keletre haladva, főként Gömörben ismét gyarapodás figyelhető meg, ami valószínűleg a magyar anyanyelvű roma tanulók növekvő számával van összefüggésben. A Rimaszombati járási adatok azt mutatják, hogy az aprófalvas telepítésszerkezet miatt megnőtt egyes falusi iskolák szerepe, ahova tucatnyi szomszéd faluból érkeznek tanulók. „*Ennek köszönhetően például Bátka, Rimaszécs, Feled iskoláiban a magyar tanulók száma jelenleg meghaladja olyan városok adatait, mint Érsekújvár, Galánta, Léva, Zseliz, Losonc, Rozsnyó, Királyhelmec és Nagykapos*”. Ennek ellenére a falusi kisiskolák helyzete egyre kilátástalanabb, mivel a szülők versenyképtelennek tartják ezeket, így gyerekeiket inkább városi iskolába íratják. Az adatok szerint a Kassa-környéki járásban nőtt ugyan a tanulók száma, ugyanakkor minden harmadik kisiskola megszűnt. A Bodrogközben csökkenés figyelhető meg, főleg a magyar határhoz közelebbi területeken. Itt, ellentétben a többi dél-szlovákiai régióval, a Bodrogközben és az Ung-vidéken a városi iskolákba járó tanulók száma csökkent, vagy erősebben fogyott, mint a falusi iskolákban tanulóké. Különösen feltűnő Nagykapos esete, ahol több mint harmadánál kevesebb lett a magyar diákok száma tíz év alatt, míg a környező falvak mindegyikében nőtt.

A középiskolákról szólva az oktatási szinteken felfelé haladva egyre nagyobb a tanulói létszámcsökkenés, a lemorzsolódás, amely az összes régióra jellemző. A szlovákiai magyar középiskolák tanulói létszáma több mint negyedével csökkent az elmúlt tíz évben, 12 500 diákról 9 ezer diákra. Ebben az eszt szerepet játszik, hogy a magyar anyanyelvű romának csak töredéke él a középiskolai szintre. A Komáromi járást leszámítva rendkívül jelentős a visszaesés a szlovákiai magyar nyelvterület nyugati felében, különösen a nyelvhatárperemi járásokban. Ez több tényezőre is visszavezethető: egyrészt a továbbtanulás tényleges hiányára, a lemorzsolódásra, a tanulmányok külföldön (többnyire Magyarországon) történő végzésére.

MOLNÁR LÓNA, nyugalmazott szakközépiskola-igazgató (Szalai Erika beszámolója alapján)

Milyen lesz a jövő egészségügyi ellátó rendszere?

Sokan sokszor olvassuk, halljuk, hogy egyre több betöltetlen orvosi, szakdolgozói (ápolók, asszisztensek, idősgondozók) állás van a kórházakban és az alapellátásban. Nem csak Ausztriában, Magyarországon, hanem a világ szinte minden országában orvos- és ápolóhiány van. Ez tény, ami szinte mindenkit érint. Személyesen mindenkit, akik az egészségüket féltik és a betegségeiket szeretnék meggyógyítani, megelőzni, vagy a hozzátartozóikon kívánnak hathatósan segíteni.

Európában tradicionálisan, főleg a szolidaritásn alapuló, az államok erős kontrollja alatt álló egészségügyi struktúrák alakultak ki. (Bismarck 1885) A széles szinte mindenkire kiterjedő egészségbiztosítási rendszer a dolgozók társadalom biztosítási alapba befizetett összeggel fedezi a mindenkori színvonalnak megfelelő alapellátást. Miután a befizetett összegekből egyre nehezebb a betegbiztosított tagok jogos ellátási igényét kielégíteni, az állam egyre nagyobb részt kénytelen az államháztartásból befizetni. Ezek az összegek a mindenkori kormány terhei. A szolidaritásn alapuló egészségügyi ellátás nem profitorientált, ellentétben az egyre nagyobb tért nyerő magán egészségügyi ellátással. Ez is az egyik oka annak, hogy mind Magyarországon, mind Ausztriában, de más országokban is az „állami egészségügyi” ellátás mind a kórházakban, mind a rendelőkben egyre nehezebben tud orvosokat, ápolókat versenyképes érdekeltséggel alkalmazni. Az egészségipar egyre drágább és egyre fejlettebb diagnosztikai gépekkel, technikákkal, technológiákkal siet segítségére az orvosoknak. Az orvosképzés, továbbképzés – a jobb minőségi betegellátás érdekében – egyre több pénzbe és időbe kerül az érintetteknek.

A munkahelyi, családi, közlekedési stb. stresszhelyzetek növelik az emberek akut betegségeinek előfordulását, mint a szív-és ér-

rendszeri esetek, a stroke, a baleset. A fertőző betegségek, mint a pandémiát okozó covid, a hepatitis, a bakteriális gyulladások stb. a krónikus betegségekkel együtt egyre nagyobb terhet jelentenek az ellátó rendszereknek.

A születéskor várható megnövekedett életkor, a nyugdíjban töltött egyre szaporodó évek száma, a nagyobb igények, a jobb és megbízhatóbb egészségügyi ellátás is egyre több pénzt követelnek.

A rendelőkben, a kórházakban nő a várólista, a betegek néha csak 3 hónap múlva kapnak az orvosnál időpontot és több frekventált műtétre néha éveket kell várni.

Ezzel a helyzettel senki sem elégedett. Az orvosok fáradtak, kiégnek, megbetegednek, a várólistán lévő betegek állapota romlik, idegesek, türelmetlenek és joggal panaszkodnak. A logikusan feltett kérdés, hogy ezt a rendszert meddig, miből és kikkel lehet működtetni?

Természetesen erre a kérdésre pontos, határidős válasz nincs. Több egészségpolitikai munkacsoport, több országban vizsgálja az egyre növekvő és feszültséget okozó problémát. A bölcsek lehetségesen sincs a zsebében. Többféle út lehetséges, de mindegyiknek van előnye és hátránya. Az ideális megoldás talán az lesz, amikor a legkevesebb társadalmi szereplő (orvos, egészségügyi dolgozó és beteg) kerül hátrányos helyzetbe.

Ha magas színvonalú és könnyen hozzáférhető egészségügyi ellátást akarunk az embereknek biztosítani, akkor az alapbiztosításra ráépített privát biztosítási megoldásokat kell előtérbe helyezni. Ezt a kiegészítő biztosítást már az igényes középosztály is sok esetben vállalja. Ezzel valamennyire tehermentesíteni lehet az állami rendszert. Ahhoz, hogy a betegek rövidebb várakozási idő alatt megkapják a jobb ellátást, emelni kell a kórházak és az orvosi rendelők finanszírozását, javítani a dolgozók érdekeltségét.

A 2022. évi népszámlálás előzetes eredményei

Mint mindegyik népszámlálás, amióta – II. Józsefnek (1741–1790) hála – a lakosságok megszámolásájk, pillanatfelvételt egy adott időben. A demográfia fontos feladataihoz tartoznak például a népesség vizsgálatában az idős kortiak és a munkaképes korú lakosság arányának megállapítása, a halálozások és születések pontos jegyzése, valamint a vándorlás és ennek kihatása a népesség dinamikájára. A demográfiai kutatásokra azért van egyre nagyobb szükség, mint az egész Európai Közöség területén folyamatoss népességfogyás tapasztalatoké.

A Rimaszombati járási adatok azt mutatják, hogy az aprófalvas telepítésszerkezet miatt megnőtt egyes falusi iskolák szerepe, ahova tucatnyi szomszéd faluból érkeznek tanulók. „*Ennek köszönhetően például Bátka, Rimaszécs, Feled iskoláiban a magyar tanulók száma jelenleg meghaladja olyan városok adatait, mint Érsekújvár, Galánta, Léva, Zseliz, Losonc, Rozsnyó, Királyhelmec és Nagykapos*”. Ennek ellenére a falusi kisiskolák helyzete egyre kilátástalanabb, mivel a szülők versenyképtelennek tartják ezeket, így gyerekeiket inkább városi iskolába íratják. Az adatok szerint a Kassa-környéki járásban nőtt ugyan a tanulók száma, ugyanakkor minden harmadik kisiskola megszűnt. A Bodrogközben csökkenés figyelhető meg, főleg a magyar határhoz közelebbi területeken. Itt, ellentétben a többi dél-szlovákiai régióval, a Bodrogközben és az Ung-vidéken a városi iskolákba járó tanulók száma csökkent, vagy erősebben fogyott, mint a falusi iskolákban tanulóké. Különösen feltűnő Nagykapos esete, ahol több mint harmadánál kevesebb lett a magyar diákok száma tíz év alatt, míg a környező falvak mindegyikében nőtt.

A középiskolákról szólva az oktatási szinteken felfelé haladva egyre nagyobb a tanulói létszámcsökkenés, a lemorzsolódás, amely az összes régióra jellemző. A szlovákiai magyar középiskolák tanulói létszáma több mint negyedével csökkent az elmúlt tíz évben, 12 500 diákról 9 ezer diákra. Ebben az eszt szerepet játszik, hogy a magyar anyanyelvű romának csak töredéke él a középiskolai szintre. A Komáromi járást leszámítva rendkívül jelentős a visszaesés a szlovákiai magyar nyelvterület nyugati felében, különösen a nyelvhatárperemi járásokban. Ez több tényezőre is visszavezethető: egyrészt a továbbtanulás tényleges hiányára, a lemorzsolódásra, a tanulmányok külföldön (többnyire Magyarországon) történő végzésére.

MOLNÁR LÓNA, nyugalmazott szakközépiskola-igazgató (Szalai Erika beszámolója alapján)

Sokan sokszor olvassuk, halljuk, hogy egyre több betöltetlen orvosi, szakdolgozói (ápolók, asszisztensek, idősgondozók) állás van a kórházakban és az alapellátásban. Nem csak Ausztriában, Magyarországon, hanem a világ szinte minden országában orvos- és ápolóhiány van. Ez tény, ami szinte mindenkit érint. Személyesen mindenkit, akik az egészségüket féltik és a betegségeiket szeretnék meggyógyítani, megelőzni, vagy a hozzátartozóikon kívánnak hathatósan segíteni.

Európában tradicionálisan, főleg a szolidaritásn alapuló, az államok erős kontrollja alatt álló egészségügyi struktúrák alakultak ki. (Bismarck 1885) A széles szinte mindenkire kiterjedő egészségbiztosítási rendszer a dolgozók társadalom biztosítási alapba befizetett összeggel fedezi a mindenkori színvonalnak megfelelő alapellátást. Miután a befizetett összegekből egyre nehezebb a betegbiztosított tagok jogos ellátási igényét kielégíteni, az állam egyre nagyobb részt kénytelen az államháztartásból befizetni. Ezek az összegek a mindenkori kormány terhei. A szolidaritásn alapuló egészségügyi ellátás nem profitorientált, ellentétben az egyre nagyobb tért nyerő magán egészségügyi ellátással. Ez is az egyik oka annak, hogy mind Magyarországon, mind Ausztriában, de más országokban is az „állami egészségügyi” ellátás mind a kórházakban, mind a rendelőkben egyre nehezebben tud orvosokat, ápolókat versenyképes érdekeltséggel alkalmazni. Az egészségipar egyre drágább és egyre fejlettebb diagnosztikai gépekkel, technikákkal, technológiákkal siet segítségére az orvosoknak. Az orvosképzés, továbbképzés – a jobb minőségi betegellátás érdekében – egyre több pénzbe és időbe kerül az érintetteknek.

A munkahelyi, családi, közlekedési stb. stresszhelyzetek növelik az emberek akut betegségeinek előfordulását, mint a szív-és ér-

A jövőben a jelenlegi ellátó rendszer megbomlott egyensúlya miatt alapvető változtatásra lesz szükség. Az eddigi megoldások tovaörgetése, a problémák szönyeg alá söprése csak átmeneti lehet, de nem a megoldás.

Paradigmaváltásra van szükség. A mesterséges intelligencia (MI) alapvetően meg fogja változtatni a jelenlegi diagnosztikai és terápiás rendszert. A lakásokba telepíthető eszközökkel és a távdiagnosztikában, a terápiában rejlő beláthatatlan potenciállal, alapvetően nagyot fog előre lépni az egészségügyi ellátás színvonala.

Megváltoznak a kórházak, megszűnnek a mai időkre elavult „lakásrendelők” és előtérbe kerülnek az egészségügyi vagy hálózati rendszerek. Kiépülnek azok a központok, ahol az orvosi közösségek egymást segítve, a határterületeket is átfedve tudnak azonnali segítségért nyújtanak a világ bármely pontján tartózkodó rászorulóknak. Például, ha egy Grazban élő középkorú nőnek panasa van, akkor a telepített egészségügyi rendszeren keresztül bejelentkezik egy bécsi centrum-ban, – ahol már nyílvántartásban van – és ott az életani paramétereit azonnal ellenőrzik, a panaszait meghallgatják, vele megbeszélik és a konzultáció eredményének megfelelően terápiában részesítik.

A magányos orvosok, az elszigetelt rendelők okafogyottá válnak, mivel a multidiszciplináris egészségügy csak több, jól képzett szakorvos együttműködésével képzelhető el. Az eredményesebb egészségügyi ellátást a fejlettebb eszközök, a képzettebb orvosok és az együttműködéssel elérhető szinergizmus teszi a jövőben lehetővé.

A legmodernebb eszközökkel felszerelt központi kórházakban a bonyolult műtétek nél robot segíti a sebészeket (daVinci operációs robot). A génsebészet már a születendő gyermekeknél, az anyaméhben is lehetővé teszi az egyes öröklött betegségek kialakulásának megelőzését.

A gyógyítást egyre inkább a betegségek megelőzése fogja felváltani. A korai stád-

Anyám

umú elváltozásokat a folyamatos monitorizálás időben kimutatja. A szervezetünk egyensúlyának megomlásának biokémiai labor értékeinek korai észlelésével az optimális állapot azonnali helyreállítása válik lehetővé.

Konzervatív kezelésekkel lehet sikeres gyógyulást, jó eredményeket elérni. A paradigmaváltás megköveteli az etikai és jogi szabályozások, a biztosítási feltételek hozzáigazítását az új ellátórendszerhez. Az orvosegyetemek, az egészségügyi főiskolák oktatási anyagainak megújulása, a modern szemléletű orvosok és szakdolgozók képzésének előfeltétele. Egyre több és magasabb fokú mesterséges intelligenciával összefüggő tudásra lesz szükségük. Az egyéni felelősségvállalás tudatosítását és az egészségnevelést már az óvodában kell elkezdeni és az egész életben folyamatosan frissíteni.

Hogy pontosan ebbe az irányba fog-e változni a jövő egészségügye, a társadalom, azt ma még nem tudjuk. Azonban a feltételek és az ismeretek nagy része már itt van, a jövő tehát megérkezt.

PROF. DR. BIRTALAN IVÁN

Egy felemás ifjúságkutatás eredményei

A Bécsben működő „Ifjúsági Kultúrát Kutató és Közzétett Intézet” (Institut für Jugendkulturforschung und Kulturvermittlung) 2022 novemberében Prof. Bernhard Heinzlmaier vezetésével nagyszabású online kutatást végzett a fiatalág körében. Az ifjúságot foglalkoztató vagy éppenséggel megfoglalkoztató témák felmérésébe 1000 osztrák, 1000 német, valamint 500 svájci fiatall vontak be, valamennyien a 16–29 éves korosztályba tartoztak.

A szabadelvű „Pragmaticus” folyóirat megbízásából készült és idén publikált kutatás széles keresztmetszetben ad betekintést; így megtudhatjuk a fiatalok általánosságban mennyire elégedettek, hogyan tekintenek a jövőbe, mit gondolnak a saját generációjukról, a világról 20 év múlva, mik a jövővel kapcsolatos aggodalmaik, elköteleztettek-e valami iránt, melyek az égető kérdések számukra, hogyan gondolkoznak a természet-, környezet- és klímavédelemről, továbbá választ kapunk arra is, hogyan vélekednek a globalizációról, mi a véleményük az oktatásról és a karrierépítés lehetőségeiről, és nem utolsósorban milyen kívánságaik vannak a jövőt tekintve.

Íme az ifjúságkutatás főbb eredményei: Ausztriában, Németországban és Svájcban egyaránt a fiatalok több mint 80%-a nagyon vagy inkább elégedett az életével. A megkérdezettek többsége hasonlóan pozitívan látja a karrierépítést, illetve önmegvalósítás lehetőségeit is. Ezzel párhuzamosan ország-határoktól függetlenül, 10-ből 7 fiatal viszont úgy látja, hogy egyre nehezebb megélni a keresetéből.

A kutatás paradoxona, hogy míg saját jövőjüket tekintve derűlátóak a fiatalok, addig a társadalom jövőbeni helyzetének egészét tekintve kifejezetten pesszimisták. Hozzáfüzendő, hogy nembeli különbségek is vannak: a nők kevésbé elégedettek, mint a férfiak és többen agódnak a társadalomért. Ők viszont inkább készek arra, hogy önkéntes munkát végezzenek. Talán nem meglepő a társadalomról alkotott negatív jövőkép

miatt, hogy sok fiatal „nagyon nagy aggodalommal” vállalna a mai világban gyereket (Ausztriában 20,5%, Németországban 23,2%, Svájcban 13,4%). A megkérdezettek további egy harmada is „nagy aggodalommal” vállalna kisbábát.

Ezentúl érdekes, hogy a mai osztrák, német és svájci fiataloknak melyek a legégetőbb kérdések és hol látnak szűkséget változásra: mindhárom német nyelvű országban a természet, a környezet- és klímavédelem, valamint az emberi jogokat tartják a legfontosabbnak. Figyelemre méltó, hogy Ausztriában és Németországban a fiatalok többsége komoly változásokat szeretne a nemzetpolitikában is. Ez Svájcban nem jellemző.

Végül, de nem utolsósorban, lássuk melyek a fiatalok kívánságai a jövőben:

Az egész társadalom számára leginkább az olcsóbb lakhatás, a fizetésemelés, a megújuló energiák elterjedését, az atomfegyverek eltörlését és az éghajlatváltozás elleni küzdelmet szeretnék.

A publikáció további eredménye, hogy legkevésbé fontosnak a fiatalok a közlekedés, illetve az infrastruktúra bővítését tartják, de a digitalizáció kiépítéséről is így gondolkoznak. Ehhez hasonlóan a bevándorlás elleni több intézkedés is a legkevésbé fontosak közé tartozik. Érdekes lenne egy összehasonlítás más európai országok és régiók fiataljaival.

A személyes kívánságaikra kitérve, a fiatalok határoktól függetlenül a jó egészséget nevezték meg első helyen, ezt követően pedig a mentális egészséget. Ezután következett a kívánság olyan házastárs után, akivel közös házban élhetnek, háziállatot tarthatnak és sokat utazhatnak.

A bemutatott ifjúságkutatás eredményeit összességében nem gondolom drámainak. Aki igen, annak megnyugtatóskáppén szeretném megvázelti egy komoly érvel alátámasztva bebizonyítani, hogy nincs még teljesen elveszve a mai fiatalság: a 2500 kutatásban résztvevő fiatal csupán 7–8%-a szeretne influenszerré válni. Kell ennél több?

BÖLCSKEY-MOLNÁR DÁVID

Kerék Imre elment

Kerék Imre (1942–2023) költő, műfordító, kritikus 2023. február 3-án elhunyt.

Kerék Imre Háromfán született, a főiskola elvégzése után újságíróként, tanárként, iskolai könyvtárosként dolgozott. 1961–1962 között a Somogyi Néplapnál volt újságíró, 1962–1966 között a Pécsi Tanárképző Főiskola magyar–orosz–rajz szakos hallgatójaként tanult, 1966–1969 között Sávolyban, 1969–1974 között Fertőszéplakon, 1974-től Sopronban tanított, valamint a Szent Orsolya Római Katolikus Általános Iskola könyvtárosa volt. Német és orosz nyelvből fordítva többek között Rainer Maria Rilke, Georg Trakl, Christine Busta és Nyikolaj Rubcov verseit ültette át magyarra. Több mint húsz kötetet publikált, költészetében a gyermekeknek is helyet kaptak *(Tarka szöfés, 1998)*. Lírájának alapszólama a modern civilizációban élő ember természetlírája, költői világképeben nyomatékos a szépség, a kedvesség, a szeretet, a szerelem, a játékoság. Mint magasabb érték jelenik meg a klasszicizáló jelleg, a hagyományhoz kötöttség, melyet jól képvisel gyűjteményes kötetének címe is: *Virágvolgy* (2002). Legutóbb 2020-ban jelent meg verseskötete *Mindenek szerelme* címmel. Élete során munkásságát több díjjal is elismerték: Radnóti-díj (1989); Kormos István-díj (1995); Az Év Könyve-díj (1997); Arany János-díj (1998); József Attila-díj (1999); A Magyar Érdemrend lovagkeresztje (2020).

Imre év februárjában elment. Befogadta az agostyáni föld. Az itt elhantolt, lassan le-bomló urnából a fölötté lévő hatalmas fa fel-szívja hamvait, s fölmutatja lelkét az égnek.

Kerék Imre somogyi költő volt, verseiben a táj ízeivel, s ezer gyökérrel kapaszkodott a szűkebb hazába. Bár életének nagyobbik részét Sopronban töltötte, kevés „soproni-ság” érződik versein. Hiányzik belőle az a poncichter rártársítás, ami az itt születetteket jellemzi, ámbar fogadott várostát meg tudta szeretni. De ő is azt vallotta, hogy az otthon ott van, ahol őseink nyugszanak. S ez az otthon a somogyi Háromfa.

Tanítani lehetne klasszikus nyelvezettől, általa is rávezetni az olvasót arra az útra, ami már közel háromezer éve kínálja föl magát lábunknak, hogy a kimerítetlenetlen örökség-hez eljussunk, s a hatalmas kulturális örökségből merítsünk, hogy általa legyünk gazdagabbá és jobbá.

Nem tudom leírni azt a szót, hogy meghalt. Imre csak elment a másik hazába, beköltözött végleg a versbe. Köszönöm, hogy négy évtezden át a barátja lehettem!

BORÓNDI LAJOS

Félárbocon az „Európa”-Club zászlója

A bécsi „Európa”-Club 2023. január 12-én elvesztette Dr. SMUK András, hosszú időn át meghatározó egyéniségét, a bécsi magyarság vezéralakját. Megdőbbszenten hatott a hír, mert nagy örökséget hagyott maga után, és ez nagy kihívás a Club vezetőségének, újra orientálódni, újra rendezni a sorokat, új bizalommal kell folytatni és tovább építeni a kitaposott utat.

Smuk András Püspotasmorján (ma János-somorja) született 1947. szeptember 17-én. Szülei 25 holdas birtokon gazdálkodtak, ami az akkori rendszer megítélése szerint elegendő volt ahhoz, hogy kulákkistára kerüljenek.

A fenyegetések, megszorítások apját menekülte készítettek. Az 1956-os forradalom leverése után a család is követte Ausztriába, ahol András folytatta iskolát Bécsben, majd az innsbrucki magyar gimnáziumban, de középiskolai tanulmányait a bajorországi magyar Burg Kastlban fejezte be, miután Innsbruckban feloszlatták az iskolát. Saját maga hangsúlyozta beszélgetésekben, hogy itt kapta azt a kiképzést, amit magyar örökségnek nevezett, a szeretetet a magyar kultúra és nyelv iránt, ami egész életére elkötelezte és meghatározó eleme lett. Érettségij után a bécsi egyetemen geológiát tanult, amelyet 1967-től 1974-ig doktori végzettséggel fejezett be, majd az osztrák Rohöl-Aufsuchung AG céghez került, ahonnan 2010-ben nyugdíjazták. Családot alapított Bécsben és bekapcsolódott az akkor már létező „Euro-pa”-Club munkájába: 1973-tól a klub titkára és 2011-től haláláig elnöke volt. Emellett 1992 és 2013 között az osztrák Népcsoport-tanács (Volksgruppenbeirat) tagjaként szolgált a magyar ügyet. Sokoldalú tevékenységéért számos osztrák és magyar elismerést kapott, így pl. a legbecsesebb a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjét (2013), a bécsi Centropol díjat (2016), amellyel az osztrák és a szomszédos országok határon átnyúló kapcsolatok kiépítésének elismeréseként díjaznak másokat is.

A bécsi magyar „Euro-pa”-Club alapítá-sa az 1964-es évre megy vissza, amikor a Bécsben rekedt 56-os, nagyszámú magyar fiatal, diákok és munkások, Fehérváry István, a „Nemzetör” munkatársa indítványozására, egy klubban való tömörülést indítványozta. Egy évvel később már több mint 150 tagja volt a klubnak, ahol aztán az egyetemista fiatalok kerültek túlsúlyba. Ók, fiatal írókall alapították a negyedévenként megjelenő folyóiratot "integratio" név-

Képzeltjük: aztán verset susog minden levél.

Kerék Imre költő volt. A legjavából való, aki nem csak írta a verset, a vers is írta őt, életévét vált minden képe-sora. Benne éltek új életet szerelmei, a latin klasszikusok, s így vált ő is klasszikussá, nagy és hűséges tolsó-mesóelőjáró mindannak, ami embéres teszi az embert, a lélek igazi kifejezőjévé. Mert az ember nem csak fizikai, biológiai lény, jóval több annál: a Teremtő lélegzete, kifejezője, vágyának megtestesítője.

Kerék Imre somogyi költő volt, verseiben a táj ízeivel, s ezer gyökérrel kapaszkodott a szűkebb hazába. Bár életének nagyobbik részét Sopronban töltötte, kevés „soproni-ság” érződik versein. Hiányzik belőle az a poncichter rártársítás, ami az itt születetteket jellemzi, ámbar fogadott várostát meg tudta szeretni. De ő is azt vallotta, hogy az otthon ott van, ahol őseink nyugszanak. S ez az otthon a somogyi Háromfa.

De ő nem a hazákba, házákba, hanem az irodalomnak költözött be. A versek világa. So-mogyi ízei vonzották, s megmerítkezve a latin költészetben érezte igazán jól magát.

Tanítani lehetne klasszikus nyelvezettől, általa is rávezetni az olvasót arra az útra, ami már közel háromezer éve kínálja föl magát lábunknak, hogy a kimerítetlenetlen örökség-hez eljussunk, s a hatalmas kulturális örökségből merítsünk, hogy általa legyünk gazdagabbá és jobbá.

Nem tudom leírni azt a szót, hogy meghalt. Imre csak elment a másik hazába, beköltözött végleg a versbe. Köszönöm, hogy négy évtezden át a barátja lehettem!

Egy Pilinszky-vers aktualitása

Harmadnapon

És följúgnak a hamuszín egek, hajnalfele a ravensbrücki fák. És megérik a fényt a gyökerek És szél támad. És följeng a világ.

Mert megölhettek hitvány zsoldosok, és megszűnhetett dobogni szíve - Harmadnapra legyőzte a halált. Et resurrexit tertia die.

Különös aktualitással csengenek fülünkben Pilinszky János sokat idézett verseinek sorai. Egy éve háború van Európában. A jelenlegi generáció már csak elmesélésekből, családi történetekből értesülhet arról, mit jelent halálos fenyegetésekben élni; mit jelent a családi értékekért, paplant és ágyeműt élelmiszerre cserélni; szaladni az óvóhelyre; születésnap-ra fehér kenyeret kívánni; zsidó gyerekekkel játszani deportálás előtt. Számunkra mindez történelem, és fájdalommal szívvél, sőt, néha rettegéssel figyeljük, mit hoz a jövő, vajon ránk milyen sors vár.

Pilinszky, aki maga is látta a II. világhá-borít, illetve a koncentrációs táborok nyomorát és borzalmát, így írt erről a tapasztalatról: „mindaz, ami itt történt, botrány, amennyi-ben megtörténhetett, és kivétel nélkül szent, amennyiben megtörtént.” Hogyan férhet meg egymás mellett egyszerre a *botrány* és az, ami *szent*? Hogyan olvassuk 1959-ben megjelent kötetének címadó versét, amely tematikailag több más alkotása mellett (Francia fogoly, Harbach 1944, Egy KZ-láger falára, Ravensbrücki passió) az ún. láger-versek csoportjába illesz-kedik, és amely a konkrét történelmi idő-és helyemeghatározáson túl a *szent idő* képzetével operál? Hiszen a költő alkotásában a történelmi tapasztalatot és a jelent áthatja annak a megér-zése, hogy a most, amelyet majd *Elég* című ver-sében így fogalmaz meg a lírai én: „Innét odá-ig. Kő, fa, ház.”, hogy tehát ez a *most* minden várakozással ellentétben nem zárul önmagába. Ennek a jelennek, s az időnek magának esz-katológiai súlya van, amely azt is feltételezi, hogy a vers beszélője egy olyan időben szólal meg, amely fájdalommal együtt alapvetően nyitolt a transzcendensre.

A vers első sora a Jelenések könyvét idézi: a felzúgó egek a János apostol könyvében le-írt harsanászóra rimelhetnek, amely a végső idő előkezőletét jelzi. Följúgnak az egek és följeng a világ: a versszak első és utolsó sora keretbe foglalja azt a hirtelen megmozdulást, amelyről az első versszakban olvashatunk, és amely a földtől az égig, a mélyesgtől a ma-gasságig tetten érhető. Mintha Bach Húsvé-ti oratóriumának kürtjei és trombitái vezet-nék be az örömhírt, amelyet senki nem mert igazán elhinni. Pilinszky versének második versszaka foglalja majd össze ezt az örömhírt: legyőzte a halált. Most, az első versszakban azonban még csak a készülődésnek lehetünk tanúi: ahogyan megérzik a fényt a gyökerek; ahogyan szél támad.

Pilinszky nagyon egyszerű természeti ké-pekkel él, amelyek közül a legmeghökken-tőbb a fény behatolása a talajba. Az áthatol-hatatlan, fekete, sűrű föld magába fogadja a fényt: a tavasz közeledtének a leírása ugyan-akkor másképp is figyelmeztetheti az olvasót. Ez a fény, amely a gyökerekig, a mélységekig

Március 15. Alsóőrött

Ez volt az évezred ünnepélye! – lelkesedett még napok múltán is az egyik szereplő.

1988 óta – a Covid-év kivételével – minden évben megünneplik a Felső Őrségben az UMIZ ad otthont irodalmi körnek, valamint a hagyományaink és kultúrárnk alapuló ünnepegeknek az alsóóri Őreg Iskolában.

Kilenc szavalo jelentkezett önként: And-rás Ferenc, Bács Melinda, Binder Gyöngyi, Dézsi-Szente Péter, Gúthly László, Kelemen László, Szabó Janika, Szabóné Jencsik Eleo-nóra és Szarka Tibor. Mindnyáján lelkiismeretesen felkészültek. A telt házias bekapcsolódott a műsorba.

Az idei ünnepség átvitt a határokon. A kö-zönség soraiban voltak szombathelyiek, kő-szegiek, soproniak is, sőt Erdélyből is. Lelkü-ltelkkel, hozzáállással emelték a színvona-lat. Az estet előkészítette és vezette Radics Éva.

2023. március–április

hatol, nem csak a Nap fénye, hanem transzcendens eredetű. Egy új teremtés bontakozik ki a szemeknél előtt: ahol azelőtt halál volt, most újra élet lesz. S ez a kép, a föld mélyére való alászállás felidézheti bennünk nagyszombat történeisét, a „pokol kapujá-nak” ledöntését, Ezzel szembe fordítva. E versben leírt kép kapcsán egyszerre juthat-nak eszünkbe azok az ortodox ikonok, ame-lyeken Jézus kézzel fogva vezeti ki az első emberpárt a halál birodalmából, vagy ame-lyeken győztesen emelkedik ki az összetört sűrölt fogságából. Az utolsó sort olvasva pe-dig megszólalhat bennünk nem csak Bach oratóriuma, de az ortodox húsvéti liturgia feltámadási himnusza is.

A második versszak evangéliumi parafrá-zis, amely ugyanakkor nem hivatkozik konkrétn történelmi eseményre. A versben emlí-tett Ravensbrück adja meg az egyetlen vo-natkoztatási pontot. Így a konkrét esemény, egy ártatlan meggyilkolása egyetemes em-beri tragédiává nő a vers második strófájá-ban. Ugyanakkor e történet, tudjuk, nem a halállal ér véget.

Et resurrexit tertia die – a katolikus Credo latin sora a feltámadásba vetett hitet állítja, és nem véletlenül zárja Pilinszky versét ez a mondat. Olyan botrány ez a gondolat, mint amilyen botrány a koncentrációs tábo-rok valósága, amire nem lehet emberi ésszel felfogható magyarázatot adni. S ebben az elbizonytalanodásban a vers lírai beszélője mégis erőteljes állítást tesz – ez az állítás pe-dig az élet végső győzelmet hirdeti, minden borzalom ellenére.

Hankovszky Tamás kortárs magyar filozó-fus Pilinszky kapcsán írja: a „koncentrációs táborokban a mindennapi élet tárgyai is (...) egyfajta metamorfózison mentek keresztül, ezek is új jelentéssel gazdagodtak. Pilinszky a KZ-lágerek kapcsán az irodalom újrakezdesi lehetőségéről beszél (...)”. Ez a metamorfózis pedig a cikk elején feltett kérdésünkkhöz ka-pcsolódik, amely a botrányos és a szent egyi-dejűségére vonatkozik. Pilinszky-nél ugyan-is, ahogyan a *Harmadnapon* című versben láttuk, a hétköznapi, *botrányos* történelmi események horizontális idejét hasítja fel az a *szent idő*, amely Krisztus kereszthalálát és feltámadását jelenti. Ez a konkrét időben megtörtént esemény az, amely Pilinszky-nál áthatja az időt, és ehhez a megváltó esemé-ny-sorozathoz kapcsolódik minden – még a kon-centrációs táborok szenvedése is. Pilinszky számára éppen ezért lehet mindaz szent, ami Ravensbrückben történt, mert ahogyan a Gol-góttan, úgy itt is, és valójában a mostani há-nyattatott és háborútól sújtott hétköznapi-inkban is a krisztusi szenvedés misztériumát szemlélhetjük.

VÁRKONYI BORBÁLA

<i>Stonawski Tamás</i>
<i>Túl az Óperencián</i>
<i>Festékretegeim alatt tudom csak megmutatni magam, a magammal hozott dolgaimat.</i>
<i>De ha mögöttem állsz már mást takar a máz, így megint egyedül maradok terpeninbódulatomban.</i>
<i>Az álvány előtti fotelt aszimmetrikusan kiültem, egy macskányi medence a kopott vörös szöveten, ez a hazám...</i>
<i>Ma ismét nekifogok a munkának, éghajlattal nem törődve áthajolok, határokat sértve tovább kalandozok, míg el nem érlek.</i>

2023. március–április

FRIED ISTVÁN

„Előbb való – e rózsánál az illet (...)” Madách Imre kétszáz éve született

A *FÖLD SZELLEMÉNEK* Ádámhoz intézett SZA-VÁT idéztem, a védő-fenyegető kérdést, mellyel a Luciferrel együtt az Úrbe tett kirándulásának veszélyeire figyelmeztet. Az *ember tragédiája* nem olyan ritka, találgatásokra okot adó, mindenkit mindenkor megnyugtató fejtegetést színtelen odá-zó jelenése, Ádámnak és Lucifernek nem közvetlen találkozásra a Föld szellemével épül be a tizen-harmadik színbe, mely felhőmályban kezdődik, és fokozatosan sötétül el, csupán egy, a teljes teret átható hangot hallhatunk, kegyetlent, pontos célra irányzottat, mely egyszerre szól kívülről és belülről („Csak én lélekzem benned” – közli Ádámmal, és amely Ádám ürbeli – végtelen – magára hagyatott-ságát jelenti meg. Eltöprenghet a mű olvasója, mi-ként lehetséges, hogy Mt az Úr szíre lép, látható szereplője a *dramai kölleménynek* (emígy a műfaji önmegnevezés), az Ádám és az Isten között léte-ző, szóló, közvetítő Földszellem csupán hangjával vesz részt a történetben, ómagá láthatatlan marad. Még az sem dőnhetől el, váltott-e valaha érzék-elhető-látható alakot, vagy szellemteste, csak hangja révén hozzáférhető Ádámnak és Lucifernek. E Föld szelleme kimondja, megnevezi, leírja, hol vannak (evlág) létezésének határai, elszakadhatatlan-e a Földtől, milyen mértékben és meddig engedheti át magát a „kétes szellemőr” kísértésének.

Hogy egyáltalán szerephez jut, még, ha csak a harmadik színben és az Úr-jelenetben, vagy vá-lószínűséggel a *Faust*-olvasásnak köszönhető. Alig-ha tagadható, hogy *Az ember tragédiája* belépett a „faustiadák” sorába, még pontosabban szólva: abba a sorba, amely a Bibliában Ádám megkísértésével kezdődik, Job történetével folytatódik, a koraijú-kor népkönyvvvel, Doktor Faustus históriájával nép-szerű olvasmányává lesz, hogy az angol reneszánsz színpadára lépjen, az ifjan elhunyt Marlowe tragé-diájában. Innen bábjáték formájában visszakérül-jön német nyelvterületre. A Majna melletti Frank-furthban talált a bábjátékra, a történetre Johann Wolfgang Goethe, hogy Sturm und Drang-korsza-kától kezdve hatvan esztendőn át foglalkoztassa a színtelenül tevékenykedő, önnön határok közé szorítotságába beletörődni képtelen, a kis- és a

A művész árvasága...

Bodri Ferenc (1943–2020) emlékkiállítás Kecskeméten

A nyolcvanadik életévnél másféllel kevesebb adatott neki. A mindennapjait körülölelő Kis-kunság, és szűkebb közössége, Kecskemét úgy érezte, megilleti életműve posztumusz bemutatá-sa. Azt az egyre ritkább művészt, akiről jobb szó hiánzan szokás mondani: öntörvényű, ő még sem ment „világát”, inkább haza, a biztos pont, az anyja közelébe. „Évek teltek el – közben a helyzet semmit sem változott – munkával, keserűséggel, és mindinkább az utóbbi lett a több. Bodri, a gátlások-kal, külső-belső környezetével viaskodó, nem tudott helyzettőlunk, s így magán sem segíteni, s akik segít-hettek volna, sorsára hagyták.” (Provaznik Géza)

A hadiárvaségylty is csak baráti segítséggel kap-ta meg, elég későn. Halája olykor, mint minden megszorult helyzetbe jutott művészé, csak egy le-hetett: erős vonalú tehetsége darabjait osztogatta szét jóakarói között. Hóna alá csapatot műveivel házalt... (Többen őrzik falaikon rajzáit vagy fest-ményét.) Ez alól részben ex librisei között akadnak kivételek... Elképzelte, hogyan illeneknek majdani gazdájuk egyéniségéhez, alkatahoz, és előfordult, hogy oda sem adta nekik... Volt rá eset, hogy még dúcái egy részét is elégette...

Ütegyengető támogatója, művészi életitjának kí-sérője volt a kecskeméti, helyi *Forrás* folyóirat. Szer-kesztőjének az évek folyamán többször nyitott teret irodalommal eljegyzett rajzai számára, több ala-kommal Pintér Lajos értő-érző sori kíséretében.

Érett éveiben is színtelenül kereste a vonale-gyűjtést, az összalakzatot, a kép mögötti szótlan valóság művészi arcát. „*József Attila költségeinek világképével azonosulva alakítja ki azt a szimbó-lum-rendszert, mással nem összetéveszthető képi struktúrá*” mely névjegyévé válik. József Attilát szinte vonalai a „finom remegések az erőm” bi-zonyosságátelei. Az akaratos, alkalmanként villám-ló vonalak dacára...

Petőfi Sándorról készült sorozatát felkérésre készítette, ugyanúgy, mint a Katona Józsefről és Bánk bánról rajzoltakat. Kivétel nélkül nagy áté-léssel. Egy-egy szívbe kötözött versnek köszön-hetjük a kivételes, egyszeri, egyedi példányokból álló művészi életmű rajzos felének darabjait. Le-gyen szó János László, Gyóni Géza, Hegedűs Béla, Csoma János, Buda Ferenc sorairól, vagy a vilá-girodalom nagyjainak, Francois Villon megrázó

<i>Olasz Valéria</i>
<i>Fészkelődik jaj a tavasz</i>
<i>(ANICA nővérem emlékére, aki a tavaszi évszakot szeretett mindennél jobban.)</i>

fészkelődik jaj a tavasz szívem úgy szúr fájdalom van kopár a föld s ég felettem itt maradtam rászédetten elosontál váratlanul becsuktad a földi kaput magaddal vitted kincseid kopár nélkülöd minden itt virágtalan lett a tavasz tolvaj módon kiloptad azt kiloptad a fecskéfeszket szalmazsálon száll az ének

jaj a jussom százsorsorszépe árván bújjk fa tövébe lelکم reszket belemerem ahogy a szél rebbenti meg fészkelődik jaj a tavasz éj sötéteje világtalan kőkönszemed harmat csípi síroddoz jár a nap sírni fészkelődik jaj a tavasz elszeretted elvittet azt pipacsait mind kitépted elhullott tűz nyár-emléked hamu por csak lábod nyomán égbe repül fönixmadár.

el az önnön végére ébredt Ádámot. „Honos szózat, hív, térj fiam magadhoz!” A szó, a beszéd, a me-győzőés nem bizonyult elegendőnek, a szózatnak kell felhangzania, amely a végső színben az Úrtól kapja jelentését: „Karod erős – szíved emelkedett/ Végtelen a tér, mely munkára hív, / S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd/ Szüntelenül, mely visszaint s emel, /Csak azt kövesd.”

Folytatása következik

balladarészletéről, vagy Guillaume Apollinaire hanga-szálatok idéző *Bűcsti*-járól.

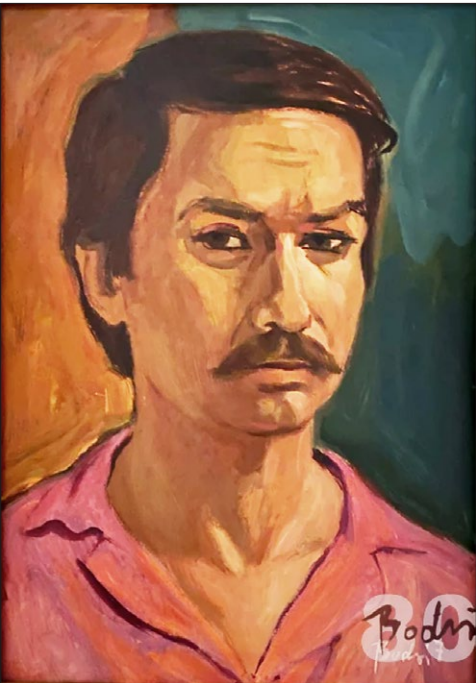
Életének fontos olvasmánya volt Vincent van Gogh életrajza. Alaposan végigolvasta, valamilyen rokonságot érzett elődjével. – Hosszabb szünet a beszélgetésben, majd tötova megállapítás: amúgy autistának tartotta magát. Tülotüli képes volt a belefeledkezésébe. Egy érzés, ösztönös rálátás, gon-dolat vagy ötlet széles medrűvé tágult kedélyében – a külső, átlag-életjelenségek rovására.

Színes képei közt élre törnek a női arcképek. Édesanyja arca gyakran tűnik föl a vásznon, más-más tónusban és érzésvilággal. Nőiesseget árasztó képei a magyar arcképfestés szép alakjai. Különös, akár festészettörténetileg is értékelhető a *deris Ke-resztanya arca*. Melyebbre, lelki zártagsába vezet néhány más műve.

„*Tűképe lélekutazás. Ha elidőzünk előtte, megél-hetjük, amint a magányosság dimenzióit oldja akva-rellé*” (a kiállítás kísérőszövegeiből). Galambjainak naponta kijárt az étel (és bár gyakran szűkölködött, mint a gyermekkori szellérsorban, annyiszor), de állatait nem lehetett megrövidíteni, hirdeti a fest-mény. Egy másik képen beszédes téli szél fúj egy fát körül, ami nem is fa, csak vonalak-bögyök. De tájképző, és a szimbolikus látvány távolodo alakja Bodri Ferenc maga és kuttyája, Bodri...

Alapállását, lelkiiségét igyekezett jószívval to-vábbadni. Több egyesületben, iskolában is besegít-et, az első bizonylatlan kezű rajzok kicsinyeinek „kezet fogta” (Szappanos Istvánnal és Király Győrgy-közösen) éveken át. Hogy ne legyenek, jus-sanak „árvaságra”, az új nemzedék művészi felnö-vekedését egyengetve. A folytonosság, a művészet folytathatóság jegyében, a fiatalok emlékében pe-dig Feri bácsiként... „*Erős hite volt, meggyőződése; tudta, hogy a művésznek is megvan a maga helye a világban. – összegez Kövesdi Mária.*

Nem tudhatom, mert túl késő, mennyire hiány-zott neki az üresen maradt hely, az igazi elismerés a kecskeméti világban. Mennyire lett volna igénye a hivatását beteljesítő művészi helyére? A belső mérce szerinti külső elismerésre... Félős, óvatos szóca: nagyon, tülotüli mélyen érezhette, hogy nem ott áll, ahol közössége rábólintásával megérdemelt he-lyre lett volna. Egy-egy megrémelő vonalában ezt a hiányérzetet vélem fölledezní... LENCVEL FERENC

Őnarckép

JELEN SZÁMUNK KÉPEI

Az ecsettel is mesterien báno BODRI FE-RENC tulajdonképpen a grafikában találta meg és fejezi ki a bel- és kívüljáró ötvözetéből teremtet művészetét. De ezzel sem érte be, hanem irodalmi példaképein keresztül súlyosbitotta kifejezés módját: képzőm-vészet és irodalom eredetinek mondható kettőssége, szövődménye. Bodri Ferenc a rajzaiba vitte lelki rezdüléseit, rengéseit; művészte nem vonatkoztatható el szemé-lyes élete állandósult drámájától. Ebben a kettősségében mutatjuk be, hívjuk fel rá a figyelmet, azzal a szándékkal, hogy vándorló keresésében a kietlen tájból hazata-láljon a pantheonba.

Válogatásunkhoz Juha Éva készítette a felvételeket.

Francia hadifoglyok befogadása Magyarországon (1940–1945)

Pascale Andréani, budapesti francia nagykövet (2018–2022) könyvben számol be arról, hogy a II. világháború alatt Magyarország befogadta, s nem adta ki Hitlernek az oda szökött francia hadifoglyokat. Ez fordulatot jelent a Magyarország történetéről franciául kiadott könyvek sorában.

Pascale Andréani 2022 júliusában megjelent művében előadja a Franciaország és Magyarország közötti kapcsolatok történetének egyes mozzanatait. Egyik fejezete beszámol arról, hogy 1940 és 1944 között mintegy 1200 francia hadifogoly Magyarországra szökött a németországi, ausztriai, lengyelországi német táborokból. Már 1940 augusztus végétől, vagyis – jegyezzük meg – amikor a Szovjetunió szövetségesi volt Németországnak, s az Amerikai Egyesült Államok még messze nem lépett be a háborúba (1941. december).

A könyv leírja, annak ellenére, hogy Magyarország szövetségesi volt Németországnak, a magyar hatóságok és a lakosság befogadták az odaszökött francia hadifoglyokat, és hogy (tudjuk, Hitler nyomása ellenére), nem adták ki őket Németországnak. Megemlíti, hogy Magyarország nem üzent hadat Franciaországnak a II. világháború alatt, s

így a magyar hatóságok hivatkoztak a nemzetközi (hágai és genfi) idevágó, a hadifoglyokról szóló egyezményekre. Jelzi a könyv, hogy a magyar vezetőség nem akadályozta meg a Jugoszlávián keresztüli távozást a (közel-keleti, ill. észak-afrikai) német megszállástól mentes szabad francia katonai alakulatokhoz, mindaddig, amíg Hitler 1941 áprilisában meg nem szállta Jugoszláviát.

Valamivel több, mint 800 francia hadifogoly Magyarországon rekedt, s őket számon tartotta a magyar Honvédelmi Minisztérium. A fő gyűjtőtábor Balatonbogláron volt. Pascale Andréani arról is beszámol, hogy a magyar lakosság barátságosan viselkedett velük szemben, s így a francia menekültek a hatóságok kenyérkereső munkára helyezték el magyar vállalatoknál, ill. gimnáziumokban (franciánárként), és magyar családoknál (alulírott szülei is befogadták egyiküket egy nyáron). Több hadifogoly vett feleségül magyar lányt.

A háború végén a magyar hatóságok Odesszán keresztül kijuttatták őket Marseille-be.

A könyvnek fő jelentősége, hogy a Franciaországban 1996 óta számon tartott, Magyarország

francia nyelvű átfogó története nem említi a francia–magyar kapcsolatok ezen markáns mozzanatát.

Fényképekkel illusztrált könyve két nyelven jelent meg, 2022 tavaszán, Budapesten, a Scolar Kiadó gondozásában (»Le mot de l’ambassadrice«, »A nagykövet tollából«). Franciaországban még mindig szinte ismeretlen ez a történet: a könyv megérdemelne, hogy (bővítve) kiadják Franciaországban, amit a szerző remél is.

Szűkre szabott könyve nem tér ki egyes részletekre, így a következőkre sem. A háború után Franciaország a Becsületrenddel (Légion d’honneur) tüntette ki Utassy Lóránd ezredest, a magyar Honvédelmi Minisztériumban a hadifoglyokért felelős osztály vezetőjét (aki egyébként Horthy Miklósnak már 1919-től munkatársa volt). Úgyszintén kitüntették a Becsületrenddel a balatonboglári plébánost, Varga Béla prelátest, aki Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter támogatásával hathatósan segítette a francia (ill. már korábban a lengyel) menekülteket. Paul Lemaire több mint 2000-re becsülte a Magyarországra szökött hadifoglyok számát, közülük Magyarországon (1941. ápriliséig) több százat egyenesen Jugoszlá-

viába engedett tovább, anélkül, hogy hivatalosan bejegyezték volna őket.

Pascale Andréani francia nagykövetre akkora benyomást tett ez a magyar vendégszeretet, hogy (immár nyugdíjasként) beiratkozott a párizsi egyetem magyar nyelvtanfolyamára.

2022. december 8-án, a kultúráért illetékes magyar miniszter kitüntette Pascale Andréanit, Magyarország párizsi nagykövetségén, a francia nemzetgyűlés külügyi bizottsága elnökének jelenlétében.

CROUY-CHANEL IMRE

BÉCSI NAPLÓ

AZ AUSZTRIAI MAGYAROK LAPJA

Kiadja az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége

Levelézési cím: A-1011 Wien, Postfach 358.

Web: www.kozpontiszovetseg.at

<https://www.becsinaplo.eu>

Tel./Fax: 00 43 1 532 60 49

E-mail: becsi-naplo@aon.at

Zweimonatsblatt der UngarInnen in Österreich.

Eigentümer, Herausgeber, Hersteller und Verleger: Zentralverband Ungarischer Vereine u.

Organisationen in Österreich.

A-1010 Wien, Schwedenplatz 2/1/8.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Bodó Barna (Temesvár), Csáky Pál (Pozsony), Czellar Judit (Genf), † Duray Miklós (Pozsony), Gömöri György (London), Kovács István (Budapest), Kovátsné Németh Mária (Győr), Kő András (Budapest), T. Kovács Péter (Budapest), K. Lengyel Zsolt (Regensburg), Papp László (New York), Pomogáts Béla (Budapest), Sárközi Máttyás (London), Szakály Sándor (Budapest), Varga Sándor (Pozsony), Zakar Péter (Szeged).

SZERKESZTŐSÉG:

Benyák Mária, Böröndi Lajos, S. Csoma János, Deák Ernő (főszerkesztő), Fetes Kata, Kántás János, Martos Péter, Másréti Kató Zoltán, Radics Éva, Veit Zita

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Uzsák Zoltán

GAZDASÁGI INTÉZŐ: Deák Sonja

MUNKATÁRSAK:

Ádám Ágnes (Bécs/Budapest), Bölcsey-Molnár Dávid (Bécs), Bika Julianna (USA), Birtalan Iván (Bécs/Budapest), Csinta Samu (Kolozsvár), Cs. Varga István (Eger), Fehér Márta (Szabadka), Fried István (Budapest), Friedrichné Ireghy Annamária (Hamburg), Katona András (Szeged), Lengyel Ferenc (Bécs), Nagymihály Zoltán (Budapest), Paládi Renáta (Ungvár), Palágyi István (Prága), Reményi György (Grenoble), Rumpler Diána (Bécs), Szabó Szusza (Bécs), Szemes Péter (Kaposvár), Varga Gabriella (Budapest), Margarete Wagner (Bécs)

BANKKONTO: 004-46793, BLZ: 20111, Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG., Hauptanstalt A-1010 Wien, Graben 21.

IBAN: AT572011100000446793 • BIC: GIBAATWW

ELŐFIZETÉS egy évre: Ausztriában 18,- Euro, Magyarországon 5100,- Ft, Nyugat-Európában 22,- Euro, vagy annak megfelelő összeg, tengerentúl 25,- Euronak megfelelő összeg, Szerbiában: 1000 dinár, Szlovákiában egyes számok eladási ára: 1,50 Euro.

TERJESZTŐINK:

Amerikában: Andrew ReKay, 3996 Oakmore Rd. Oakland, CA 94602-1856

E-mail, az újság számára: BecsiNaplo@yahoo.com

Bankátutalás: Hungarian Freedom Fighters Inc. San Francisco Area Chapter, 3996 Oakmore Rd. Oakland, CA 94602-1856

Angliában: Lindop Márta, Email: martalindop@hotmail.com, Co-op Bank 08 90 66 10436237

Hollandiában: Deuten-Makkai Réka E-mail: federatio_hollandia@yahoo.com

Tel.: 0031 6 144 250 84

IBAN: NL81 INGB 0002304058

Kanadában: Pannonia Books Ltd., 472 Bloor St. W. 2nd floor, Toronto, Ontario M5S 1X8.

Magyarországon: Librotrade Kft., H-1656, P. O. B. 126, H-1173, Budapest, Pesti út 237. Bank folyószámla: KHB Rt. 10402166-21638181-00000000.

Németországban: Dr. Klement Kornél, BUOD, Ringstrasse 16, D-63128 Dietzenbach

Svájcban: Ria Meszlényi, Laufenstrasse 41, CH-4053 Basel, e-mail: ria.meszlényi@gmail.com, Tel.: 061 331 11 38, Mobil: 076 468 05 20 – PostFinance,

Mária Balla Meszlényi, Konto-Nr.: 15-508825-5, IBAN: CH89 0900 0000 1550 8825 5, BIC POFICHBEXXX

Svédországban: Szöllösi Antal, S-127 24 Skärholmen, Box 176. PlusGiro Nr.: 756987-4.

Szerbiában: Fehér Márta, 24000 Szabadka, Jókai Mór 119. Bankszámla: RS35285223604000354839

e-mail: fhrmarta@gmail.com

Szlovákiában: Benyák Mária

E-mail: maribenyak@gmail.com

Bankszámla: SK6709000000000170127485

Névvel vagy betűjellel megjelent cikkekért szerzőik felelnek és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Gefördert aus Mitteln der Volksgruppenförderung

Druck: Monocopy Nyomda

H-9200 Mosonmagyaróvár, Juhar u. 16.

Dugovics Titusz hősi példája Acsai Roland új kötetéről

Minőségi kiadványaival nemcsak a hasznos szórakoztatásban, a történelmi ismeretterjesztésben, de a fiatal olvasók magyarságtudatának, hazaszeretetének megerősítésében is fontos szerepet tölt be a Zrínyi Kiadó ifjúsági irodalmi könyvsorozata. Noha a szériát gyarapító művek szövegei egészében természetesen fikciók, kedvvel bejárható útra csábítanak, a bennük felmutatott – több-kevesebb valóságvonatkozással bíró – hősi példák pedig örök értékeket közvetítenek, követendő morális mintát kínálnak, s tökéletesen alkalmasak a beleélésre, a képzeletbeli azonosulásra. A szerzői körből a mennyiség tekintetében is kiemelhetjük Acsai Rolandot, akinek a közelmúltban már harmadik kötete jelent meg itt – a *Regény a csodaszarvasról* címűt (2020) és a *Deli Vid – avagy a szigetvári csata halhatatlan hőseit* (2022) követő *Titusz, a hős* ráadásul a jeles alkotó ötödik könyve volt tavaly, ami az örvendetes termékenység, a dicséretes szorgalom mellett esetében a lírává formálás szinte magától értetődő természetességét, elegáns könyvedségét is jelzi.

Ma már tudjuk, hogy Dugovics Titusz alakját – neves családi ősként – egy vasi nemes teremtette meg és a jóhiszemű Döbrentei Gábor tette szélesebb körben ismertté, önfeláldozó cselekedete pedig csupán vándormotívum, amelyet más várostromokhoz is (Bonfini például Jajcáéhoz) kapcsoltak. Nem véletlen, hogy Acsai Roland az ugyancsak fiktív népi hőst középpontba állító *Já-*

nos vitézt jelöli meg elbeszélő költeménye előzményeként, amellyel a 350 strófás terjedelem és a régi magyar verselési hagyományokat követő felező tizenkettesek is rokonságra hozzák művét. Szép és nemes gesztus ez az idei Petőfi-emléksztendő felvezetéseként, ám hozzátehetjük azt is, hogy az egyértelmű utalások és az áthallások sora nem korlátozódik a „magyar Odüsszeiá”-ra, hanem a honi népmesék és a különböző mítoszok mellett a hazai és világirodalom több, jól felismerhető alkotására kiterjed és igazi szellemi kalanddá is teszi az élvezetes, élményt adó olvasmányt.

A történet során Titusz elé újabb és újabb próbatételeket állít a sors – ezeken túllépve jut mind magasabbra és nyeri el végül a keresztény katonához (athleta Christi) egyedül méltó jutalmat, a Mennybe emelkedést és a halhatatlanságot. Így válik a tolvaj Pokrócot legyőzve és apja keresésére indulva előbb *férfité*, az aranykard kiérdemlésevel (a Pokolra szállással és apja megmentésével) és a nagy kő felemelésével *vitézzé*, Hunyadi szolgálatában elvégzett tetteivel és életáldozatával *hőssé*, végül *legendává*. Ennek hihetővé, hitelessé tétele érdekében komplex jellemet épít fel a szerző: hőse kinézetét, fizikai jegyeit – remek megoldással – az olvasósi képzeletre bízva (persze Igor Lazin kiváló rajzai eleve viszonyítási lehetőséget kínálnak), erkölcsi nemességét cselekedetei, választásai tükrözik (második, komolyabb párbajukat követően megkegyelmez például az orvul rátámadó Pok-

rócnak), de ami talán még fontosabb, hogy különböző létrétegek teljes világa, azaz egy egész viszonyrendszer létesül körülötte. *Állati* szinten ennek éppúgy részesei kedves társai, a tenyésztett galambok, a felnevelt nádi farkas, vagy lova, Alán, mint *emberként* szülei, kedvese, majd felesége, Krisztina (később az apa örökségét továbbvivő gyermekük), barátja, Ármin, bajtársai és a vezér, Hunyadi, mint a *szellemek*, a két, ügyefogyottságában is szerethető kísértet és a segítő angyal. A fiú kiválasztottságát jelzi, hogy utóbbiakat csak ő látja és érti, s a szférák közti átjárás képességével is csak ő rendelkezik (lefelé a Pokolba és végül fel, a Mennybe). Ugyancsak találó a Titusz nevéhez kapcsolt *esés* többszöri hangsúlyos szerepeltetése, sorsa beteljesülésének (egyben apja török gyilkosán vett bosszú) – a jóslattól a belenyugvásig, sőt a nemes áldozat tudatos vállalásáig vezető folyamat – ügyes megkomponálása, a jelenre történő folytonos reflektálás, amely a zárlatban a tragédia oldása mellett a hősi minta továbbélésének lehetőségét is felmutatja.

Acsai Roland műve a „hasznos szép” példája. Jóllehet a legifjabbaknak szánta, a benne foglalt értékek örök emberiek, mélyen és súlyosan magyarok, könyve ezért joggal tarthat számot az érettebb olvasók érdeklődésére is.

Acsai Roland: Titusz, a hős. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2022. 104p.

SZEMES PÉTER

Sinkó András életműve a Zsolnay gyárban

Prof. Mag. Gergely Hugó kiadásában jelent meg a Zsolnay gyár egyik neves tervezőjének Sinkó Andrásnak képekkel, fotókkal, hiteles dokumentumokkal kiegészített részletes életműve. Igazi kuriózum, hiszen Sinkó András kerámiaművész életét eddig még senki sem dolgozta fel. A részletes biográfiát a művész személyesi visszaemlékezései teszik egészen intimmé, hitelessé. A Bécs mellett élő Prof. Mag. Gergely Hugó 1974 nyarán kereste fel először és egészen a művész haláláig (1976. szeptember 10.) kapcsolatban állt vele. Havi rendszerességgel látogatta és az ekkor elhangzott beszélgetésekből, őszinte visszaemlékezésekből emelt be szép számmal a biográfiai albumba.

1901. november 30-án Gyerőmonostoron született Sinkó András. Apja után, aki legkisebb volt az egész „bandában”, „Kicsi Andrisá” keresztelődött. Ez a név, otthon töltött éveit alatt gúnynévként, később megkülönböztető névként szerepelt. „Kicsi Andris” már elemista korában önnön gyávasága kapcsán és az emberi igazságtalanságokon fellázadva arra a nagy tette szánta el magát, hogy belenéz a Napba. Úgy belenézett, hogy abba bele is vakult, anyja gyógyította házilag kékkővel. Ez a szomorú és balul sikerült élettapasztalás még visszahúzóódóbbá és félszeggé tette, mint annak előtte volt. Szülőfalujából elszármazva nem tudott beilleszkedni a városi életbe.

Az agyaggal harmadikos elemista korában ismerkedett meg, tanítója, Kónya Péter gyúratott vele először agyagot, majd látva tehetségét, Székelyudvarhelyre, az Agyagipari Szakiskolába irányította. Kicsi Andris emlékezetből alkotott. Először Petőfit, majd Rákóczit, a szüleit. Szülei

nem tudtak mit kezdeni bontakozó tehetségével, nem értették, mire jó a „sározás”. Mégis útjára engedték. A művésszé lett Sinkó András visszaemlékezése a szülei részéről érzékelt, be nem váltott elvárásokra. Egy róla készült fotó alatt olvasható „Az én jó anyámnak, akinek semmi öröme nem lehetett bennem, de olyan sok könnye hullott érem.” (1941. március 21. Pécs).

Székelyudvarhelyről Kicsi András útja Budapestre vezetett, ahol az Iparművészeti Főiskola tanulója és lakója lett. Rongyosan, szegényen, minden munkát elvállalva érte az összeomlás. Csalódott mesterében. Elhitte mestere, Simay Imre módszerét, miszerint a nagy befoglaló geometrikus keretekből kell eljutni a természethez, majd rájött, hogy saját maga a mester sem használja a módszert. „Minden összeomlott bennem. Nem hittem senkinek semmit sem. Elvesztettem önbizalmamat.” „Nem tudtam dolgozni. Nem jártam az órákra. A »kertbe« (állatkert) mentem. Újra kellett kezdenem mindent.”

S újra kezdett mindent. Az 1940-es évek elején egy Pécsről Kalotaszegre érkező úrtól az otthoniak, a faluból elszakadt „Kicsi András” után érdeklődtek. Ekkorra már Sinkó András szobrászművész, a Zsolnay gyár neves tervezője rejtett a „Kicsi András” megkülönböztető név mögött. A falu tömegben él. S lám megszeliült a Sinkó András iránt érzett büszkeség által. „Kicsi Andrisnak” sikerült. Félsg és emberektől elvonuló természete ellenére is bátor mert lenni.

A Sinkó porcelánokat a modern elemek mellett a népi motívumok (madarakkal, virágokkal díszített étkészletek, kancsók, hamutartók) meje-

lenése jellemzi. A művész gyökereitől nem tudott elszakadni, de szállni megtanult. Pedig olykor nagyon húzta lefelé a föld. Halbich Gizellával kötött házasságába 1942-ben érkezett kisfiukat, Andriskát, 1946-ban temették el. Munkái egy része nagy sikert aratott, ezért sorozatban gyártották őket, hadiemiélműveket pedig muszáj volt készítenie. A szabadon alkotott munkái, így állat- és emberábrázolásai idővel leegyszerűsödtek. Gyermekkori emlékei a porcelánszobrok témaválasztásaként gyakran köszönnek vissza („szegényemberek” ábrázolása), az állatábrázolás többször is eszköze a globális problémák ábrázolásának (háborútól való félelem – Riadt őz). Mint oly sok művész, ő is szükségesnek érezte, hogy „beszéljen” és alkosson az emberiséget fenyegető veszélyekről is.

Ismétlődően megjelenő motívuma a nyúl, feleségét, Halbich Gizellát „Nyulamnak” becézte. Későbbi, modern munkáinak egy részét (nagy részt 1960-tól), gyártásra nem engedélyezték. Készültek agártestű állatok, cicák, kecskék, hal formájú és nagyon egyszerű, mégis látványos vonalvezetésű hamutartók, s ezzel a kör bezárult. Sinkó András munkái eljutottak minden társadalmi réteghez, a bűgöcsigás gyerekkszobrok az „egyszerűbb” emberekkel is megkedveltették az igényes porcelánplasztikákat. Az album tevékeny, önmagával is kritikus művész kihívásokkal teli életét körvonalazza. Szakirodalom, művészetkedvelőknek is erősen ajánlott, a fiatalabb generációknak hiteles korrajzként is szolgál.

Prof. Mag. Gergely Hugó: Sinkó András életműve a Zsolnay gyárban. Magánkiadás, 2021. 187 old.

SZABÓ SZUSZA